

SOSYAL GRUP YANLILIĞININ CİNSİYET FARKLILIĞINA GÖRE BELİRLENMESİ DETERMINING SOCIAL GROUP BIAS ACCORDING TO GENDER DIFFERENCES

Fatih BAL*

Öz

Bu araştırmanın temel problemi; Kadınların, hemcinslerine ve erkeklere ilişkin algılarında cinsiyete bağlı grup içi yanlılığın olup olmadığını belirlemektir. Kadınlar ve erkekler cinsiyetlerinden ötürü ayrı iki grubun üyeleridirler. Böylece cinsiyetlerinden dolayı içinde buldukları grubu daha olumlu görme eğilimi içinde olabilirler. Çocuğu öğrenim gören 30-45 yaş arası, evli, ilköğretim mezunu ve düşük sosyoekonomik düzeydeki kadınların, kişi algısı ölçeğinde elde ettikleri puanlarda cinsiyete göre farklılıkları ölçülmüştür (n=40). Kadınların kendi cinsindekilere ilişkin daha olumlu bir algıya sahip oldukları, kendi cinsiyetindekileri sosyal ahlak yönünden daha olumlu algıladıkları, ancak erkekleri kadınlara göre olumsuz bir şekilde değerlendirdikleri saptanmıştır. Kadınların kişi algısı ölçeği sonuçlarına göre erkekleri kendi cinsiyetlerine kıyasla olumsuz değerlendirdikleri tespit edilmiş ve burada cinsiyete dayalı bir grup içi yanlılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Erkek, Grup İçi Yanlılık, Sosyal Kimlik Teorisi.

Abstract

The main problem of this study; Women, fellow in-group and gender-based perceptions of men to determine whether there is bias. Women and men are members of the two groups separate because of their gender. Thus they are in a group because of their gender can be seen in a more positive trend. Children between the ages of 30-45 who are educated, married women in primary education and lower socioeconomic status, people according to gender differences in the perception of the scale scores obtained were measured (n = 40). Women who have a more positive perception of those in its genus, more positively perceived in terms of their gender all but social morality, but men are men compared to women by a negative way to evaluate their of person perception scale. Results were identified that evaluated more negatively than their gender, where gender-a-group of It reached the conclusion that the bias. The findings support the theory of Tajfel of social identity.

Keywords: Women, Men , Group Internal Bias , Social Identity Theory.

1.Giriş

İnsan toplumsal olarak gruplaşma ve kendini bir gruba ait hissetme eğilimi içerisindedir. Grup kavramı sosyal psikoloji alanında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle bireyle grup arasındaki ilişkiler sosyal psikoloji araştırmalarının temelini oluşturmaktadır. Sosyal psikoloji, insanların sosyal gruplara katılmaları sonucu ortaya çıkan davranış düzenliliklerinin incelenmesi üzerinde duran bir disiplin olup bu alanda, bireyle toplumsal dinamikler arasındaki ilişkilerin incelenmesinin 1950'li yıllarda Muzaffer Sherif ve arkadaşlarının sosyal çatışma çalışmaları ile başladığı bilinmektedir. Sherif (1966) önyargıların, gruplar arasındaki ilişkilerin niteliği ile oluştuğunu öne sürerek gerçekçi çatışma kuramını geliştirmiştir. Bu kuram gruplar arası süreçlere vurgu yapan ilk sosyal psikolojik kuram sayılmaktadır. Gerçekçi çatışma kuramı, gruplar arası ilişkilerin, grup üyelerinin hedeflerine ulaşma açısından birbirlerine göre konumları ile belirlendiğini öne sürer. Bununla birlikte, rekabetçi amaçlar ve sınırlı kaynaklar için mücadele etmenin de gruplar arasında çatışmaya yol açacağına dikkat çeker. Buna göre gruplar, sınırlı veya değerli kaynaklara ulaşmak ve bu kaynaklardan daha fazla pay almak için rekabetçi tutum sergilerler ve gruplardan biri kaynağı elde ettiğinde veya diğer gruba göre kaynaktan daha çok pay aldığına, gruplar arasında ayrımcı ve önyargılı davranışlar ortaya çıkar. Sherif'in (1966) bir dizi araştırmasında elde edilen bulgulara göre gruplar arasında yaşanan rekabetin gruplar arası çatışmaya neden olduğu ve grupların işbirliği yapmalarını gerektirecek durumlarda ise gruplar arası çatışmanın şiddetinin azaldığı ve gruplar arası çatışmanın sonlandığı ortaya çıkmıştır (Hogg ve Abrams, 1998).

2.Kimlik

2.1.Kimlik Kavramının Tanımlanması

Kimlik kelimesinin kökü olan "kim", soru yönü ağır basan bir zamirdir ve bu niteliğinden dolayı belirsizlik niteliği öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, bu soru kişinin kendinde değil, ortaya sorulan bir soru olmaktadır. Başka bir ifadeyle, bizim hissediş düzeyimizde, kimlik, başkaları tarafından belirlenen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. İngilizce de ise identity (identite) kelimesi bu kelimeye karşılık gelir. Bu

* Dr. Öğr. Üyesi, Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, E-mail, fbal@gelisim.edu.tr
ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-9974-2033.

terim Latincenin "aynı" anlamına gelen identitas kelimesinden gelmektedir (kelimenin kökü, eski Latincenin idem'idir:aynı) (Kılıçbay, 1995).

Zavalloni kimliği bileşenlerine ayırarak şöyle tanımlar: Toplumsal sınıf, cinsiyet, din, etnik ve ırksal orijin gibi demografik değişkenler, bir algılayıcı olarak benliği karakterize eden toplumsal kimliğin nesnel bileşenleri olarak düşünülebilir ve onun bu elementlerinin listesi, bireyin öznel kimliğine yansır. Bir "toplumsal kimlik kümesinde" listelenen elementler: cinsiyet, ulus, dinsel köken, politik düşünce, toplumsal sınıf, ailevi durum, yaş grubu ve meslektir (Beit-Hallahmi, 1989).

Kimlik, kişinin yahut bir sosyal grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını sağlayan ve dış gözlemlerle kavranabilen özellikleridir. Kimliği, özneyi en yakın diğerlerinden ayıran farklar olarak da ifade edebiliriz. Siyasi, dini, ailevi, mesleki, sosyal mensubiyetleri belirten kimlik, aynı zamanda ferdin sosyal rol ve statülerini yansıtır (Kösoğlu, 1995).

Kösoğlu'nun bireylerin rollerini kimlik kavramı içerisine dâhil ettiğini görüyoruz. Bostancı da aynı şekilde, toplumsal rolleri kimlik kavramı içerisine almaktadır: "Biz toplumsal ilişkilerimizi kimliklerimiz ve onların tayin ettiği roller çerçevesinde kurarız. Dâhil olduğumuz her ilişkinin talep ettiği bir kimlik biçimi vardır. Markete giderken müşteri, okula giderken ya öğrenci ya da hoca, eve giderken eş, baba, oğul, kız gibi kimliklerimiz ve bunlara karşılık gelen rollerimiz vardır" (Bostancı, 2006).

Kimlik olgusu, insanlığın başlangıcından beri var olan ve insanın hayatına olumlu ya da olumsuz bir şekilde anlam katan, bireyin psiko-sosyal yaşamını çok yönlü olarak etkileyen bir olgudur. Birçok insan kendi varlığını, yeryüzündeki kendi önem düzeyini, diğer insanlarla ilişkilerini, diğer insanların kendisi için önem düzeyini, belki hayattaki amaçlarını, hayal kırıklıklarını ve başarılarını, mutluluk ve üzüntülerini bu olguyla ilişkili olarak belirlemektedir.

Touraine, kimliği özne için bir tehdit olarak görüp, bu kavramla ilgili korkularının varlığını dile getirirse de kimlik, hepimizin yaşamında vardır ve birçok insan için de oldukça anlamlıdır (Touraine, 2007).

Kimlik, en temelde insanın varlık yapısı ve kendini algı biçimi ile ilgilidir. "Bireyin kimliği denilen şey, en geniş anlamıyla onun tüm özelliklerini kapsar. Hem kişinin kendisini nasıl gördüğü, hem de toplum tarafından nasıl görüldüğü kimlik kavramıyla bağlantılı durumlardır. Kimlik, kişinin yaşamda kendine biçtiği-uygun gördüğü rol veya kendisini algılayış biçimi şeklinde tanımlanabilir. Bu nedenle insan yaşamında gelişimin temel özelliklerinden en önemlisi 'kimlik (identity) arayışı'dır. Kimlik uzun çabalar sonucu ulaşılabilen öznel bir süreklilik, bütünlük ve tutarlılık duygusudur. Yine ve belki sadece, kişinin 'kim olduğu' ile ilgili kendi kendine sorduğu sorunun cevabıdır. Bu soruya verilen cevap; bedensel yapı özellikleri, yaşananlar, cinsiyet, etnisite, yaş, statü, toplumsal konum, meslek gibi insanın hem kendini algılayışı, hem de başkaları tarafından algılanışı çerçevesinde şekillenmektedir" (Onat, 2009).

2.2.Sosyal Kimlik

Sosyal kimlik teorisi Britanya da HenriTajfel tarafından başlangıç olarak geliştirilmiştir. Sonraki 30 yıl içinde bazı araştırmacılar tarafından ilgi çekici bulunmuştur. Avrupalı araştırmacılar tarafından iç grup ilişkisi olarak analiz edilmesine rağmen 1990 lı yıllardan beri kendi ve grup ilişkisi olarak önemli genel teoriler içinde yerini almıştır. Kimlik en geniş anlamıyla, bireyin tüm özelliklerini kapsar; hem kişinin kendisini nasıl gördüğü, hem de toplum tarafından nasıl görüldüğü, kimlik kavramıyla ilgili konulardır (Aşkın, 2010) . İç grup ilişkileri, grup süreci grup üyeliğine kendi kavram rolünün psikolojik analizine sosyal kimlik teorisi denir. Kimlik teorisi, oldukça farklı öneme sahip ve bu nedenle farklı araştırma programları yapılmaktadır (Michael, 2006).

Sosyal karşılaştırma ya da iç-grup yanlılığı konusunda sözü edilen çalışmalar, grubu oluşturan üyeleri bir araya getiren özellik her ne olursa olsun, iç grup yanlılığının tüm grupların ortak özelliği olduğuna ilişkin kanıtlar ortaya koymaktadır. Gruplar arasında yaşanan çıkar çatışmaları ya da düşmanca duygular, iç-grup yanlılığının ortaya çıkmasında etkin rol oynamaktadır. Sosyal kimlik kuramı bu gerçeği kabul etmekle birlikte, gruplar arası önyargı ya da ayrımcılığın yaşanması için gruplar arasında her hangi bir çıkar çatışması ya da düşmanlık bulunmasının zorunlu olmadığına vurgu yapmaktadır. Kurama göre, birbirini hiç tanımayan insanlar, tamamen keyfi olarak yaratılan gruplara rastlantısal olarak yerleştirildiklerinde de, iç grup kayırmacılığı ve dış grup ayrımcılığı ortaya çıkmaktadır. Kuram, yalnızca iki farklı gruba ait olmanın bile, iç grubu kayırma yoluyla ayrımcılığa neden olabileceğini ileri sürmekte, dış grubun varlığına ilişkin saf bir farkındalığın tek başına, iç-grubun rekabetçi ya da ayrımcı tepkilerinin harekete geçmesi için yeterli olduğunu belirtmektedir. En küçük grup paradigması olarak isimlendirilen bu durum, ilgili araştırmalar sonucunda (örn., Tajfel ve ark., 1971; Turner, 1975) çarpıcı bir biçimde belgelenmiştir.

Bireysel kimlik (benlik) kavramının karşısında gruplar arası düzeyde bir kimlik tanımlaması olarak sosyal kimlik yer alır. Sosyal kimlikler, bireylere birer sosyal gruba ait oldukları mesajını iletir ve bu sosyal gruplara aidiyetimizi, o gruba karşı hissettiğimiz duyguları ve yüklediğimiz anlamları kapsar (Tajfel, 1978). Sosyal kimlik, gruplar arası ilişkilerde sergilenen ve işlevsel bir değere sahip bir rol olarak da kavramsallaştırılabilir (Bilgin, 2007). Goffman (akt., Bilgin, 2007), sosyal kimliği, etkileşim anında bir kişinin belli bir sosyal kategorisini öne çıkarıp bağlı olduğu sosyal statüye göre sunduğu bir görüntü şeklinde kavramsallaştırır. Sosyal kimlikle eş anlamlı olarak kullanılacak kolektif kimlik kavramı ise sosyal kimliğin daha geniş topluluklarını (etnik, dinsel ve ulusal kimlikler gibi) tanımlamak için kullanılabilir (Bilgin, 2007). Bu kimlikte hep bir farklılaşma eğilimi vardır. Diğer gruplarla aralarındaki farkları vurgulamak kolektif kimliğin temel belirleyicisidir (Bilgin, 2007). Ayrıca, sosyal kimlikler gruplar arası karşılaştırmalarda olumlu bir rol oynamakta (Verkuyten, 2007); kişinin kendi grubuyla kurduğu özdeşleşme düzeyi, diğer gruplar karşısında kendi grubunu tercih etme eğilimini etkilemektedir (Brown, 2000).

2.3. Kimlik Boyutları

Kimlik, çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lichtenstein bu boyutları,

- Öznellik-Nesnellik
- Bireysellik-Toplumsallık
- Aynılık- Değişme ikilemleri ile izah etmeye çalışmıştır (Aydın, 1999).

Maalouf'a göre, "Bir insanın kimliği başına buyruk aidiyetlerin birbirine eklenmeleri demek değildir; kimlik bir 'yamalı bohça' değildir, gergin bir tuval üzerine çizilen bir desendir; tek bir aidiyete dokunulmaya görsün, sarsılan bütün bir kişilik olacaktır". (Maalouf, 2006)

Kimlikleri verili bir şey olarak mı yoksa kazanılan bir şey olarak mı algılamalıdır? Kişinin bu algılardan hangisine meyil verdiği önemlidir. Çünkü, eğer kişi kimliği tamamen verili olarak algılsa, kendisini değiştirmek ve geliştirmek için çaba sarf etme gereği duymaz. Bu yaklaşım, yani 'doğarken olmuş'luk duygusu insanın 'olma' gayretine ket vurur. 'Kendini gerçekleştirme'ye çabalamayan, diğer bir ifadeyle 'olma yolunda' olmayan, kendini 'olmuş' gören kişiler, 'öteki'ne karşı tolerans göstermekte zorlanmakta, kendi kimliklerini diğerlerine dayatma eğiliminde olmaktadır. Otoriter özellik gösteren bu kişiler, sadece, liberal hoşgörüyü tehdit eden bir kişilik tipi değildir. Sabit ve saf temel bir kimliğe yönelik bireyci talebin içsel ürünüdür (Connolly, 1995).

2.4. Sosyal Kimlik Teorisi

Sosyal kimlik teorisi farklı kavramları içerir. Sosyal -bilişsel -motivasyonel, sosyal etkileşim makro sosyal grup hayatı üzerine odaklanır. Sosyal kimlik teorisi grup üyeliği olarak insanların kendini algılama bağlamında bilimselliği olarak tarif edilir. Bir grubunda eğer bir ya da daha fazla kişi aynı duygu tutumu diğerlerinden farklı olarak paylaşıyorlarsa bir grup psikolojik olarak oluşur (Cherry,1995)Sosyal kimlik teorisi bazı fenomenleri içerir, önyargı, ayrımcılık kalıplaşmış yargı, iç grup çatışması, uyumluluk, normal davranış, grup kutuplaşması, organize davranış, liderlik, grup bağlılığı.

Sosyal kimlik kuramının öngörüsüyle tutarlı olarak, bir grubun üyesi olmanın, iç-grubu kayırma yoluyla gruplararası ayrımcılığa neden olduğunu ortaya koyan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Örneğin, Dökmen'in (2000) kadın ve erkeklerle yürüttüğü bir çalışma, her iki grubun da kendileriyle aynı cinsiyetten olan insanları daha olumlu algıladığını göstermiştir. Türk ve Hollandalı ergenlerle yapılan bir diğer çalışmada, her iki etnik grup için iç-grup yanlılığının söz konusu olduğu ve çok kültürlü eğitime maruz kalmanın bu yanlılığı azalttığı gözlenmiştir. İç-grup yanlılığına Türk Psikoloji Yazıları'na eden beyin fonksiyonlarını inceleyen bir çalışmanın sonuçları ise, yeni iç-grup üyesini izleme durumunda amigdala, fusiform gyri, orbitofrontal korteks ve dorsal striatumda dış-grup üyesini izleme durumunda olduğundan daha fazla etkinlik gerçekleştiğini göstermiştir (Verkuyten, 2003).

Bir sosyolog olan Sumner (1906) insanların üyesi oldukları grup ile (iç grup) diğer gruplar (dış grup) arasında ayırım yapacaklarını öne sürmüş ve sosyal kimlik kuramının üzerinde durduğu süreçler ile ilgili çalışmalar yürütmüştür. Sumner, çalışmalarında gruplar arası davranışı etnosentrik (etnik merkezcilik) boyutta ele alarak incelemiş ve bireylerin kendi gruplarının merkezde olduğuna dair inançlarının iç grup ve dış grup arasında düşmanlık ve ötekileştirme süreçlerinin ortaya çıkacağını savunmuştur. Sumner'ın gruplar arası davranışı sadece entosentrik boyutta ele alması, gruplar arası davranış süreçlerinde süregelen bir çatışma ve düşmanlık olacağı varsayımını ortaya çıkarmıştır. Ancak sosyal kimlik kuramcıları, gruplar arası davranış süreçlerindeki iç grup yanlılığı ve dış grup düşmanlığına farklı bir boyut kazandırarak, en küçük grup paradigması çalışmaları ile gruplar arası çatışmanın etnosentrik yapısı dışında ele alınmasını ve iç grup

yanlılığının her koşulda dış grubu değersizleştirme olarak sonuçlanmadığını ortaya koymuşlardır (Brewer, 1979).

Sosyal kimlik kuramı insanların benlik saygılarını yüceltme gereksinimleri nedeni ile dahil oldukları grupları diğer gruplardan daha iyi değerlendirme eğiliminde olduklarını savunur. Birey bu olumlu benlik saygısı gereksinimi nedeni ile çoğu zaman kendi grubunun statüsüne bakmaksızın, dahil olduğu grubunu yüceltme ve diğer grubu değersizleştirme eğiliminde olur. Bununla birlikte, birey olumlu benlik saygısı gereksinimini karşılayamadığında bireyin benlik saygısı düşecektir. Benlik saygısı düşük olan birey de sosyal kimliği ile daha fazla özdeşleşme eğiliminde olacak, böylelikle de ait olduğu grubun başarıları ile benlik saygısını onarmaya çalışacaktır. 1994 yılında John T.Jost ve Mahzarin Banaji tarafından geliştirilen sistemi meşrulaştırma kuramı ise kuramcılar tarafından sosyal kimlik kuramının adeta bütünleyicisi olarak tanımlanmıştır. Sistemi meşrulaştırma kuramı toplumda görülen güç farklılıklarına vurgu yaparak insanların her koşulda bu güç farklılıklarını göz ardı ettiğini, olumlu bir öz değerlendirme yapmak ve benlik saygılarını yüceltmek için mücadele ettiklerine dikkat çekmiştir. Bu anlamda sistemi meşrulaştırma kuramı insanların kendilerini etkileyen sosyal sistemleri neden ve nasıl kabul edip sürdürdüklerini anlamak üzerine şekillenmiştir (Jost ve Hunyady, 2002).

Pozitif ayrımcılık olarak sosyal kimlik teorisi sosyal değişim ve iç grup ilişkisi olarak oldukça sığ olarak incelenmiştir. Abram ve Hagg (1998) sosyal kimlik teorisini ve devam eden başka araştırmalarda Tajfel in orijinal görüşüyle benzer bulguları vardı.II. Dünya savaşında Avrupa da Polonya da ki Yahudiler Nazi ayaklanmaları sırasında sosyal kimlik teorisi gelişiminin duygusal boyutunu incelemek için kişisel tutkuyu önyargı, ayrımcılık ve çatışmayı anlamak için incelemiştir (Israel,1979). Tajfel e göre kişilik ve kişiler arası etkileşimde bu sosyal fenomen açıklanamaz. Bazı yazarlar göreKarlMacx, Şerif, Tolstoy sosyal baskıların bireysel baskıya yol açma yol açacağını vurgulamıştır (Burge, 2006).

HenriTajfel ve John Turner tarafından 1970'lerin ortalarında geliştirilmiş olan *Sosyal Kimlik Kuramı*, grup üyeliğini, grup süreçlerini ve gruplararası ilişkileri ele alan bir sosyal psikoloji kuramıdır(Demirtaş, 2003). Sosyal Kimlik Teorisinde, kişinin ait olduğu grup veya kategori hakkındaki bilgisi, sosyal kimlik olarak adlandırılır. (HoggandAbrams, 1988) Sosyal Kimlik Teorisinin iki önemli süreci sosyal sınıflandırma ve sosyal karşılaştırmadır. (HoggandAbrams, 1988) Sosyal sınıflandırmanın sonucunda kişi kendi ve kendi iç grubu arasındaki benzerlikleri ve kendi ve dış grup üyeleri arasındaki farklılıkları vurgulamaktadır. İnsanlar diğerlerini tanımlamak için bazı sınıflandırmalar yaparlar. Örneğin bir bireyi "Arap" diye nitelemek, o birey için başka sıfatlar yüklememiz anlamına gelebilir. Sosyal Karşılaştırma sürecinde ise birey kendi grubunu ve kendini diğer gruplarla karşılaştırmaktadır ve kendi grubunu daha üstün görme eğilimindedir.

Sosyal kimlik kuramına göre insanlar, kendilerini ve diğer insanları cinsiyet, yaş, din, dil, ırk ve meslek gibi farklı özellikler temelinde gruplandırma eğilimindedir. Sosyal sınıflandırma olarak isimlendirilen bu eğilim, sosyal çevreyi yapılandırmaya yardımcı olmakta ve sosyal davranışa rehberlik etmektedir (Billig ve Tajfel, 1973; Tajfel, 1978; 1982; Tajfel ve ark., 1971; Turner, 1975; 1982). Sosyal sınıflandırma, sosyal kimlik oluşumunda merkezi bir rol yüklenen iç grupla özdeşleşmeyi de beraberinde getirmektedir. İnsanlar bir kez kendilerini bir grubun üyesi olarak tanımladıklarında, o gruba ilişkin sosyal bir kimlik geliştirmekte ve bu kimliğin olumlu olması için özel çaba göstermektedir.

İnsanları, kategorilere ayırmanın en yaygın yolu, dünyayı bizden olanlar ve olmayanlar şeklinde algılamaktır; benim tuttuğum futbol takımından olanlar ve olmayanlar; Türkler ve yabancılar; benim üniversitemdeki öğrenciler ve başka üniversitede okuyanlar, benim masamda yemek yiyenler ve diğer masada yemek yiyenler vs. Bizden olanlar, yani bizim de üyesi olduğumuz gruplar iç grubumuzdur. İç grubumuzu benimseriz. Bizden olmayan, üyesi olmadığımız gruplara da dışgrup adı verilir. Dış gruplar benimsenmez. Dünyayı iki gruba ayrılmış şekilde algılamının doğurduğu iki önemli sonuç vardır: 'onların hepsi aynı etkisi' ve içgrup yanlılığı' (Kağıtçıbaşı, 2002).

Örneğin, Alevi sosyal kategorisinin üyesi olan bir birey, bu üyeliğiyle hem kendini bu kimliğe ait biri olarak değerlendirir ve tanımlar, hem başkaları tarafından benzer şekilde tanımlanır ve değerlendirilir, hem de bir Alevi olarak nasıl davranması, düşünmesi ve hareket etmesi gerektiğine dair bir referans çerçevesine sahip olur. Bu durumda, bireylerin kendilerini ne zaman kişisel kimliklerine ne zaman grup üyeliğine göre tanımladığı sorusu ortaya çıkar. Sosyal kimlik kuramı, bu soruya, "kişiler arası-gruplar arası" süreklilik önermesiyle yanıt arar. Buna göre, bireyler kendilerini, özgün özellikleri ve diğer insanlardan farklılıkları temelinde tanımladıklarında sürekliliğin kişiler arası ucunda; grup üyeliği bağlamında tanımladıklarında

ise gruplar arası ucunda yer alırlar. Kişiler arası süreklilikte temel nokta, bireyin kendini diğer bireylerle karşılaştırması iken gruplar arası süreklilikte temel nokta, kişinin üyesi olmadığı diğer gruplarla kendi grubunu karşılaştırmasıdır. Böylelikle, birey ait olduğu grup ile dış grupları karşılaştırarak kendi benliğine ilişkin bir tanıma ulaşır (Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell, 1987).

2.5.Sosyal Kategorilizasyon

Kendini kategorileme sosyal kimliğin oluşmasında önemli bir rol oynamakla birlikte her grup üyeliği algısı sosyal kimliğin oluşmasıyla sonuçlanmaz. Bir kategorinin bireyin sosyal kimliğinin bir parçası haline gelmesi, ancak bu kategorinin belirgin (salience) hale geldiği durumlarda söz konusu olmaktadır. Bir kategorinin çeşitli nedenlerle belirgin hale gelebileceği belirtilmektedir. Örneğin, Oakes, Halsam ve Turner (1994) bir kategorinin belirgin hale gelmesinde bireyin belirli bir sosyal kimliği benimsemeye hazır olması ve bu kategorinin belirli bir sosyal ortamda kimliğini tanımlama açısından uygunluğu olmak üzere iki grup etkenin rol oynadığını öne sürmektedir. Bir kategoriye benimsemeye hazır olma bireylerin değerleri, güdülleri, geçmiş yaşantıları, hedefleri ve benzeri gibi nedenlerle bir sosyal grupla özdeşim kurmaya eğilimli olmaları anlamında kullanılmaktadır. Diğer yandan, Oakes ve arkadaşlarına (1994) göre bir kategorinin diğer kategorilerle çatışma ya da rekabet halinde olması gibi durumlar da bu kategorinin sosyal kimliğin tanımlanması açısından uygunluğu arttırarak bireyin sosyal kimliğini grup üyeliği ile tanımlama olasılığını yükseltebilmektedir. Nedeni ne olursa olsun, bir kategori belirgin hale geldiği ölçüde bireyin bu kategoriyle özdeşim kurarak benliğini karakteristik grup özellikleriyle tanımlama olasılığı da artmaktadır (Kessler ve Mummendey, 2008).

İç grup yanlılığı en çok cinsiyet kavramı üzerinden araştırılmıştır. Cinsiyet; kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade etmektedir ve biyolojik bir yapıya karşılık gelmektedir. Cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. İç grup yanlılığı ise, kişinin kendini bir grubun üyesi olarak görmesi ve ait olduğu grubu diğer gruplardan daha üstün algılaması olarak tanımlanabilir. Yapılan değişik araştırmalarda, iç grup yanlılığının en çok cinsiyet temelli olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Yani, kadınların ve erkeklerin, kendi cinsiyetlerinden bireyleri daha olumlu algıladıkları belirlenmiştir ve bazı araştırmalarda da kadınların özellikle daha çok grup yanlılığı yaptıkları bulunmuştur. (Graves ve Powell, 1996, Lindeman, 1997, Lindeman ve Sundvik, 1995, Jackson ve ark, 1997, Martin, 1993, Yee ve Brown, 1994) Park ve Rothbart (1982) yaptıkları deneyde, deneklere kadınlar ve erkekler hakkında yazılmış kısa gazete haberleri okuttuklarında, deneklerin kendi cinsiyetlerinden olan kişiler hakkında yazılmış haberleri daha iyi hatırladıkları ortaya çıkmıştır. Bu deneyde kadın deneklerle, gazete haberinde bahsedilen kadınlar cinsiyetlerinden dolayı bir iç grup oluşturmuşlardır. Aynı durum erkekler için de geçerlidir. Her iki grup da kendi iç grubundan olan kişilerin özelliklerine yoğunlaşmışlardır.

Üyesi olduğumuz grupları birçok açıdan diğer gruplara oranla daha iyi görme ve herhangi bir şeyi paylaşırken kendi grubumuza payına düşenden daha fazla verme eğilimimiz vardır. İç grubu kayırma eğilimi İngiliz sosyal psikolog Henri Tajfel'in ortaya çıkardığı 'minimal grup paradigması' kullanılarak da gözlemlenmiş bir olgudur. Minimal gruplar birbirlerine yabancı kişilerden rastgele oluşturulan gruplardır. Grup üyeliğinin rastgele belirlendiği bu deneylerde bile denekler kendi grupları sanki onların çok iyi arkadaşları yada akrabalarından oluyormuş gibi davranmışlardır. En çarpıcı sonuç ise, iki grup arasında paylaşım yaparken deneklerin kendi gruplarına daha fazla para ve ödül pay ettikleridir. Bu deney insanların hiçbir şey paylaşmadıkları insanlarla bile aynı grupta bulununca, birbirlerini dış gruplara karşı nasıl kayırdıklarını çok güzel biçimde özetlemektedir (Kağıtçıbaşı, 2002; Çıtak, 2008).

Sosyal Kimlik Kuramı; bireyin üyesi olduğu sosyal grupların, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını belirlemede önemli bir etkisi olduğunu öne sürer, kısacası bu kuram, sosyal kimliğin bireyin ait olduğu gruplara bağlı olarak geliştiğini öngörmektedir. (Tajfel, 1982; Turner, 1978) Yani, kişinin ait olduğu grubun özellikleri kişiyi olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir.

Sosyal kimlik kuramının dört temel varsayım üzerine yapılandırıldığı görülmektedir. Bu yapılardan ilki sosyal kategorizasyon olarak tanımlanan insanların kendilerini, üyesi oldukları sosyal grubu temel alarak tanımlayıp değerlendirdikleri, bu değerlendirme sonucunda da insanların o grupla özdeşim kurarak sosyal kimliklerinin oluşması sürecidir. Sosyal kimlik kuramının temelini oluşturan bir diğer varsayım ise sosyal karşılaştırma yolu ile üyesi olunan grubun konumunun belirleneceğidir. Buna göre, birey üyesi olduğu kendi grubunu diğer gruplarla karşılaştırarak değerlendirecek, tanımlayacak ve sınıflandıracaktır. Sosyal kimlik kuramının temelini oluşturan üçüncü varsayım ise bireylerin olumlu bir sosyal kimlik edinmek ve benlik saygılarını yükseltmek için gruplar arasında sosyal karşılaştırma yaparken kendi grubunu kayırıp diğer grubu küçümseyerek yanlı bir algılamaya içine girip „iç grup yanlılığı“ yaptıklarıdır. Son olarak sosyal kimlik kuramının vurgu yaptığı bir diğer varsayım ise insanların sosyal kimliğinin olumlu olup olmamasının üyesi oldukları grubun öznel konumu ve yapısına bağlı olacaktır. Buna göre, yukarıda

belirtilen diğer üç temel süreç, toplumda iç grubun konumu çok iyi olmasa da sosyal kimliği olumsuzlamak için hizmet etmektedir. Ancak bazen grubun konumu diğer grupla karşılaştırıldığında görmezden gelinemeyecek kadar düşük olabilmekte ve bu da sosyal kimliğin olumsuz olmasına neden olmaktadır. Olumsuz bir sosyal kimlik benlik saygısının düşmesine neden olacağından bireyler bu olumsuz sosyal kimliği olumlu hale getirmek için farklı stratejiler kullanırlar. Olumsuz sosyal kimlikten kurtulmak amacıyla uygulanan bazı stratejiler arasında grup üyesinin, üyesi olduğu düşük statülü veya dezavantajlı grupla düşük düzeyde özdeşim kurması, daha avantajlı konumda olan başka bir grup üyeliğini tercih etmesi ve dış grupla yaptığı karşılaştırmalara yeni bir boyut eklemesi örnek verilebilir (Doosje, Spears ve Ellemers, 2002).

2.6. Sosyal Karşılaştırma

Bireyler zaman zaman kendileri ile ilgili bir fikre ulaşmak istediklerinde kendilerini başkaları ile kıyaslama yoluna giderler. Sosyal karşılaştırma olarak adlandırılan bu kuram Festinger (1954) tarafından ortaya atılmış ve temel olarak kişilerin başkaları ile kıyaslandığında kendisini çeşitli boyutlarda nasıl gördüğüne ilişkin algısı olarak tanımlanmıştır. Sosyal karşılaştırma kuramının amaçları arasında:

- Hatasız öz değerlendirmeye ulaşma
- Kendilik değerini artırma
- Kendi kendini geliştirme
- Paylaşma/katılım hissi sayılabilir.

Sosyal karşılaştırma kuramında iki tür karşılaştırma tanımlanmıştır. Bunlar yukarı doğru ve aşağı doğru karşılaştırmadır. Yukarı doğru karşılaştırma “üstünlük karşılaştırması” olarak da adlandırılır. Bu tür bir karşılaştırmada birey kendisini kendinden daha üstün başka bireylerle karşılaştırma yoluna gider. Aşağı doğru sosyal karşılaştırmada ise birey kendisini kendinden daha aşağı seviyede olan bireylerle karşılaştırır. Bu iki tür karşılaştırmaların olumlu ya da olumsuz sonuçları olabilir. Örneğin bireyin yukarı doğru sosyal karşı sosyal karşılaştırma yaptığı durumlarda yüksek hedefler koyarak kendisini geliştirmesi olumlu bir sonuç olmakla birlikte, başarısız olduğu durumlarda öz saygısını ve kendisine olan güvenini yitirebilir. Aynı biçimde aşağı doğru yapılan sosyal karşılaştırmalarda ise bireyin özsaygısı alçak hedefler seçtiği için artabilir, ancak kendisini geliştirmesi yönünden de olumsuz etkileri olabilir (Festinger, 1954).

Sosyal karşılaştırma kuramı benlik kavramını açıklamada önemli rol oynamaktadır. Çünkü benliğin oluşumu ve gelişimi sürecinde yaşadığımız sosyal olaylar ve etkileşimler bireylerin kendilerini tanımlamalarına olanak sağlamıştır. Bireylerin kendi kişiliğine ilişkin kanılarının toplamı, kendini tanıma ve değerlendirme biçimi olan benlik algısını etkileyen çeşitli etkenler vardır (Sayiner, Savaşan, Sözen ve Köknel, 2007).

Bireyler sosyal karşılaştırma yaparak ait oldukları gruba iç grup diğerlerinin gruplarına dış grup adını verirler. Grup üyelikleri böylelikle sadece ait olduğumuz grubu, yani iç grup üyelerini belirlemekle kalmaz aynı zamanda bizi diğerlerinden yani dış-grup üyelerinden ayırmaya da yarar. Bireyler iç grup üyeleri ile olan benzerliklerini ve dış grup ile olan farklılıklarını aşırılaştırma eğiliminde olurlar. İnsanlar dünyaya ait oldukları iç grup üyelerinin penceresinden bakar, onlara daha fazla güvenme eğiliminde olur ve dış grup üyelerine karşın iç grup üyeleri ile daha fazla işbirliği içinde olurlar. İnsanların bulunduğu grubun üyelerini destekleme ve onlardan destek alma olasılıkları daha fazla olur. İnsanlar birbirlerini kendilerine benzer ve farklı özellik taşıyanlara göre kategorilendirmeye eğilimlidirler. Her birey aynı zamanda pek çok farklı sosyal kategori üyesi olabilirken, birbirinin karşısı olan iki kategoriye mensup olamaz. Ancak farklı zaman, yer ve durumlarda bireylerin farklı kategorilere girmesi mümkün olabilir (Andersen, Sarıbay ve Thorpe, 2008).

2.7. Sosyal Kimlik Kuramı Araştırmaları

Sosyal kimlik kuramının sosyal kategorileme ve sosyal özdeşimin iç grup yanlılığı ve gruplar arası ayırımın ortaya çıkması için yeterli olduğu şeklindeki yordaması çok sayıda araştırma ile desteklenmiştir. Çoğu “Minimal grup paradigması” olarak adlandırılan bir paradigmanın kullanıldığı bu araştırmalardan elde edilen bulgular, kura ya da belirli bir sanatçıyı sevmeye gibi ilgisiz ölçütlere göre oluşturulan gruplarda bile iç- grup yanlılığının görülebileceğini ortaya koymuştur. Örneğin, Tajfel, Billig, Bundy ve Flament (1971) tarafından bu konuda yapılan ilk araştırmalardan birinde lise öğrencisi katılımcılar seçkisiz olarak iki gruba atanmış, ancak kendilerine grupların Kandinsky ya da Klee'nin resimlerini beğendiklerine ilişkin beyanları dikkate alınarak oluşturulduğu söylenmiştir. Katılımcılara sadece kendilerinin hangi grupta oldukları söylenmiş, iç ve dış grup üyeleri ise birer kod numarasıyla adlandırılmıştır. Daha sonra katılımcılardan bireysel olarak belirli bir miktar parayı sadece kod numaraları belirtilen bir iç grup üyesi ile bir dış grup üyesi arasında paylaşmalarını istenmiştir. Elde edilen bulgular katılımcıların parayı paylaşırken güçlü bir biçimde iç-grup yanlılığı gösterdiklerini ortaya koymuştur. Önemli maddi kaynakların (örneğin para) ya da

sembolik kaynakların (örneğin puan) iç-grup ve dış-grup arasında dağıtılması (Örn., Chin ve McClintock, 1993; Hogg ve Turner, 1985; Hunter, O'Brien ve Stringer, 2007; Oakes ve Turner, 1980), iç ve dış grup üyelerinin çeşitli sıfatlar, özellikler ve yetenekler temelinde değerlendirmesi (örn., Crocker, Thompson, McGraw ve Ingerman, 1987; Hewstone, Islam ve Judd, 1993; Houston ve Andreopoulou, 2003; Hunter, Platow, Howard ve Stringer, 1996; Meindl ve Lerner, 1984; Sidanius, Pratto ve Mitchel, 1994; Verkuyten, 2007), iç ve dış grup üyelerinin performanslarının değerlendirilmesi (örn., Brown, Collins ve Schmidt, 1988; Vanbeselaere, 1996) gibi görevlerin kullanıldığı araştırmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Minimal grup paradigmasıyla yürütülen araştırmalar sosyal kategorizasyonun yol açtığı gruplar arası ayrımcılığın sadece iç-grubun kayrılması şeklinde değil, dış-grubun aşağılanması (derogation) şeklinde de görülebileceğine işaret etmektedir. Dış-grubun aşağılanması dış grup üyelerinin değişik sıfatlar üzerinde olumsuz olarak değerlendirilmesi (Abrams ve Hogg, 1988) ya da başarılarının çevresel, başarısızlıklarının ise kişisel etkenlere yüklenmesi şeklinde olabilmektedir (Smurda, Wittig ve Gokalp, 2006). Örneğin, Crocker ve arkadaşları (1987) tarafından yürütülen bir araştırmada (Deney 1) kura ile A ve B grubu olarak adlandırılan gruplara atanan katılımcılara doldurdukları bir teste ilişkin başarı ve başarısızlık geribildirimi verildikten sonra iç ve dış gruplarını sevebilir, popüler ve yetenekli gibi pozitif; sıkıcı, duyarsız ve düşük zekalı gibi olumsuz sıfatlar üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen sonuçlar katılımcıların olumlu sıfatlar söz konusu olduğunda iç gruplarına, olumsuz sıfatlar söz konusu olduğunda ise dış gruba daha yüksek puanlar verdiklerini göstermiştir. Ancak, gruplar arası ayrımcılık hem iç-grubu kayırma hem de dış grubu aşağılama şeklinde gerçekleşmekle birlikte, araştırma bulguları iç-grup kayırmacılığının dış grubu aşağılamadan daha yaygın bir olgu olduğuna ve dış grupları aşağılama eğiliminin daha çok iç-gruba yönelik bir tehdit olduğu durumlarda ortaya çıktığına işaret etmektedir (Kessler ve Mummendey, 2008). Birçok araştırmacıya göre, sosyal kimlik kuramında iç-grup yanlılığının ortaya çıkmasında diğer etkenlerin yanı sıra, olumlu bir benlik değerine sahip olma ihtiyacının da rol oynadığı varsayılmakla birlikte, bu varsayım test edilebilir bir hipotez halinde ifade edilememiştir (Abrams ve Hogg, 1988; Rubin ve Hewstone, 1998). Abrams ve Hogg (1988) sosyal kimlik kuramının iç-grup yanlılığının ortaya çıkmasında olumlu bir benlik değerine sahip olma ihtiyacının da rol oynadığı varsayımından iki önerme türetmişlerdir. Benlik değeri hipotezi olarak adlandırılan hipotezi oluşturan bu önermelerin ilkinde göre "iç-grup lehine yapılan gruplar arası ayrımcılık sosyal kimliği güçlendirir ve dolayısıyla benlik değerini yükseltir" (s.320). Bu önermede benlik değeri belirli bir türdeki gruplar arası davranışın ürünü olan bir bağımlı değişken olarak ele alınmaktadır (Rubin ve Hewstone, 1998). Diğer yandan, Aberson, Healy ve Romero'ya (2000) göre, bu önerme gruplar arası ayrımcılığın benlik değerinde bir yükselmeye yol açtığını varsaydığı için daha fazla ayrımcılık yapanların daha yüksek benlik değerine sahip olması ve dolayısıyla da gruplar arası ayrımcılıkla benlik değeri arasında pozitif bir ilişki olması beklenir. Benlik değeri hipotezinin ikinci önermesi ise "benlik değerinin düşük olması ya da tehdit altında bulunması, olumlu bir benlik değerine sahip olma ihtiyacı nedeniyle, gruplar arası ayrımcılığı artırır" (s.320) şeklinde ifade edilmektedir. Bu önermede ise benlik değeri belirli bir türdeki gruplar arası davranışı güdüleyen bir bağımsız değişken olarak ele alınmaktadır (Rubin ve Hewstone, 1998). Aberson ve arkadaşları (2000) ise bu önermenin düşük benlik değerine sahip olan bireylerin daha fazla ayrımcılık yapacağını ve buna bağlı olarak da benlik değeri ile ayrımcılık arasında negatif bir ilişkinin beklenebileceğini belirtmektedir.

2.8. Benlik Değeri Araştırmaları

Benlik değeri hipotezini test etmek amacıyla çok sayıda araştırma yürütülmüştür. Bu araştırmalardan bazılarında hipotezin önermelerinden sadece biri test edilirken, diğerlerinde her iki önerme birden test edilmiştir (Rubin ve Hewstone, 1998). Verkuyten (2007) hipotezin "iç-grup lehine yapılan bir gruplar arası ayrımcılık sosyal kimliği güçlendirir ve dolayısıyla benlik değerini yükseltir" şeklindeki ilk önermesini test etmek amacıyla yürüttüğü bir araştırmada Türk ve Hollandalı katılımcılara üç bölümden oluşan bir form uygulamıştır. Formun ilk bölümünde Rosenberg'in Benlik Değeri Ölçeği, ikinci bölümünde iç ve dış grubun değerlendirilmesi amacıyla seçilmiş bir dizi sıfat (örn. samimi, akıllı, iyi), son bölümde de katılımcıların durumluk kolektif benlik duygularını (collective self-feeling) ölçen (örn., "Türk/Hollandalı olduğun için mutlu musun?") dört soru bulunmaktadır. Elde edilen bulgular benlik değeri hipotezinin ilk önermesine uygun olarak iç-grup yanlılığının katılımcıların durumluk kolektif benlik duyguları üzerinde olumlu yönde bir etkisinin bulunduğunu göstermiştir. Hewstone ve ark. (1993, 2. deney) tarafından yapılan bir başka araştırmada Müslüman ve Hindu katılımcılar önce iç ve dış-gruplarını kalıpyargısal olmayan özellikler temelinde değerlendirmiş, ardından kişisel benlik değeri ölçümü alınmıştır. Analizler sonucunda olumlu iç-grup değerlendirmeleri ve olumsuz dış-grup değerlendirmelerinin benlik değerini arttırdığı görülmüştür. Benlik değeri hipotezinin ilk önermesini destekleyen sonuçlar başka araştırmacılar tarafından da rapor edilmiştir (örn, Chin ve McClintock, 1993; Oakes ve Turner, 1980; Verkuyten ve Nekuee, 2001).

Benlik değeri hipotezinin ilk önermesini destekleyen araştırmaların yanı sıra desteklemeyen araştırmalar da bulunmaktadır. Hunter (2001) kısa öyküler hazırlamış ve katılımcılardan öykülerdeki aktörlerin davranışlarını değerlendirmelerini istemiştir. Değerlendirme sonrasında katılımcılardan matematik ve din alanındaki benlik değeri ile genel benlik değeri ölçümü almıştır. Ancak, iç-grubu kayırcı şekilde yapılan değerlendirmelerin söz konusu benlik değeri türlerinin hiç birinde bir artışa yol açmadığı gözlenmiştir. Benzer şekilde, Nascimento-Schulze'nin (1993) Brezilyalı banka çalışanlarıyla yaptıkları çalışmada ise katılımcılardan kendi bankalarını ve diğer bankaları çeşitli boyutlar üzerinde değerlendirmeleri istenmiş ve daha sonra kişisel benlik değeri ölçümü alınmıştır. Ancak iç-grup kayırmacılığı yapan ve yapmayan katılımcıların benlik değeri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (akt. Rubin ve Hewstone, 1998). Bununla birlikte, araştırma bulgularının çoğunlukla benlik değeri hipotezinin birinci önermesini desteklediğini söylemek mümkündür (Kessler ve Mummenday, 2008). Petersen ve Blank (2003) tarafından yürütülen bir araştırmada benlik değeri hipotezinin "olumlu bir benlik değerine sahip olma ihtiyacı nedeniyle benlik değerinin düşük olması ya da tehdit altında bulunması gruplar arası ayırmacılığı artırır" şeklindeki ikinci önermesi test edilmiştir. Araştırmada minimal grup paradigması kullanılarak gruplara ayrılan katılımcılara yaptıkları bir göreve ilişkin başarı ya da başarısızlık geribildirimi verilerek benlik değerleri manipüle edilmiş, ardından kendilerinden belirli bir miktar parayı iç ve dış grup üyeleri arasında paylaştırmaları istenmiştir. Elde edilen bulgular, ikinci önermeyi destekleyici bir şekilde düşük benlik değeri koşulundaki katılımcıların yüksek benlik değeri koşulundaki katılımcılara göre para dağıtma görevinde iç-grubu daha fazla kayırdıkları bulunmuştur. Benlik değeri hipotezinin ikinci önermesinin doğru olduğuna işaret eden bulguların elde edildiği başka çalışmalar da bulunmakla birlikte (örn., Platow ve ark., 1997) araştırmacılar arasında bu önermenin görgül olarak daha az desteklendiği konusunda bir görüş birliği bulunmaktadır. Hatta bazı yazarlara göre benlik değeri yüksek olan katılımcıların daha fazla gruplar arası ayırmacılık yaptıklarını gösteren araştırmaların sayısı, önermeye uygun olarak düşük benlik değerine sahip olmanın daha fazla gruplar arası ayırmacılığa yol açtığını gösteren araştırma sayısından çok daha fazladır (Aberson ve ark., 2000; Kessler ve Mummenday, 2008; Rubin ve Hewstone, 1998). Benlik değeri hipotezinin iki önermesinden birini test eden araştırmaların yanı sıra iki önermenin birden test edildiği araştırmalar da bulunmaktadır. Ancak, bu araştırmalardan elde edilen bulgular arasında da bir tutarlılığın olduğunu söylemek güçtür. Bazı araştırmalarda benlik değerinin hem belirli bir tür gruplar arası davranışın ürünü olan bağımlı bir değişken hem de belirli bir tür gruplar arası davranışı güdüleyen bir bağımsız değişken olabileceğine ilişkin bulgular elde edilirken, yani hipotezin iki önermesi de desteklenirken (örn. Branscombe ve Wann, 1994; Hunter ve ark., 2005), diğerlerinde sadece birinci önerme (örn., Maas, Ceccarelli ve Rudin, 1996; Houston ve Andreopoulou, 2003) ya da ikinci önerme desteklenmiştir (Wagner, Lampen, ve Syllwasschy, 1986). Görüldüğü gibi benlik değeri hipotezinin önermelerini test eden araştırmalardan elde edilen bulgular arasında bir tutarlık bulunmamaktadır. Hipotezin beklendiği ölçüde görgül destek bulamamasının ya da hipotezin her iki önermesini test eden araştırmalardan elde edilen bulguların tutarlı olmamasının nedenlerine ilişkin değişik gerekçeler öne sürülmüştür. İlgili araştırmalarda ölçülen benlik değeri türüyle Sosyal Kimlik Kuramı'nın varsayımı doğrultusunda ölçülmesi gereken benlik değeri türü arasında uyumsuzlukların bulunduğu bu bağlamda en fazla dile getirilen gerekçe olmuştur (Aberson ve ark., 2000; Abrams ve Hogg, 1998; Hunter ve ark., 1996; Rubin ve Hewstone, 1998).

2.9. Benlik Değeri Türleri

Benlik değeri hipotezini test etmek amacıyla yürütülen araştırmaların bulguları arasındaki tutarsızlığın kısmen ilgili araştırmaların bazılarında ölçülen benlik değeri türünün sosyal kimlik kuramında öngörülen benlik değeri türünden farklı olmasından kaynaklandığını öne süren Rubin ve Hewstone (1998), bu sorunun giderilmesi için benlik değerinin üç türü arasındaki farklılıkların üzerinde durulmasını önermişlerdir:

- Genel - özel benlik değeri,
- Sürekli - durumluk benlik değeri
- Kişisel - sosyal benlik değeri.

Rubin ve Hewstone (1998), Rosenberg ve arkadaşlarından (1995) hareketle genel benlik değerini bireyin benliğinin tüm yönlerine ilişkin değerlendirmelerinin bir tür toplamı, özel benlik değerini ise benliğinin belirli bir yönüne ilişkin değerlendirmeleri olarak tanımlamaktadırlar. Genel benlik değeri bireyin belirli durumlara özgü davranışlarının iyi bir yordayıcısı değildir; duruma özgü davranışlar o durumlarla ilişkili olan özel benlik değerleri tarafından daha iyi yordanırlar. Bu nedenle, Rubin ve Hewstone'a (1998) göre, benlik değeri hipotezinin test edildiği araştırmalarda genel benlik değeri ölçümleri değil, iç-grupla ilişkili özel benlik değeri ölçümlerinin kullanılması daha uygundur. Rubin ve Hewstone (1998), bir bireyin

belirli bir andaki benlik değerinin sürekli ve durumluk benlik değeri olmak üzere iki bileşenden oluştuğunu belirtmektedirler. Sürekli benlik değeri göreceli olarak uzun bir zaman dilimi içinde yapılan benlik değerlendirmelerinin bir sonucudur. Durumluk benlik değeri ise belirli bir durumda, o anda yapılan benlik değerlendirmesi ile ilgilidir. Bu araştırmacılara göre, üç nedenden dolayı benlik değeri hipotezi ile ilgili araştırmalarda durumluk benlik değeri ölçümlerinin kullanılması daha uygundur. Bunlardan ilki, benlik değeri hipotezini test etmeye yönelik deneysel araştırmalarda yapılan manipülasyonların katılımcıların sürekli benlik değerlerinden çok durumluk benlik değerlerinde değişme meydana getirmeye yönelik olmasıdır. Diğer yandan, sosyal kimlik kuramı bireylerin sosyal kimliklerinin belirgin olduğu durumlarda gruplar arası ayrımcılık yapma olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, sosyal kimliğin manipülasyon yoluyla belirgin hale getirildiği deneylerde bireylerin sürekli benlik değerlerinden çok durumluk benlik değerlerinde meydana gelen değişmelerin belirgin olma olasılığı daha yüksektir. Üçüncü olarak da, Rubin ve Hewstone'a (1998) göre, minimal grup deseninin kullanıldığı araştırmalarda, bireylerin kendilerini kategorize ettikleri grupların geçici olmaları nedeniyle, durumluk benlik değeri ölçümlerinin alınması daha uygun olacaktır. Rubin ve Hewstone (1998) bireysel ve sosyal benlik değeri ayrımının hem benlik değeri hipotezi hem de bu hipotezin üzerine temellendirildiği sosyal kimlik kuramı açısından büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Sosyal kimlik kuramına göre, gruplar arası ayrımcılığın temelinde grup üyelerinin sosyal kimliklerinin dış gruplardan pozitif yönde farklı olduğunu ortaya koymak ya da sosyal kimliklerinin pozitif yönde farklı olduğu yolundaki inançlarını destekleme amacı yatmaktadır. Bireysel benlik değerinden oldukça farklı olan sosyal benlik değeri bireyin benlik değerini grup düzeyinde yeniden tanımlamasını içerir. Dolayısıyla, benlik değerini destekleme çabası açısından bakıldığında gruplar arası ayrımcılığı güdüleyen grup üyelerinin birer birey olarak benlik değerlerini olumlu kılmak ya da desteklemek ihtiyacı değil, bir iç-grup üyesi olarak benlik değerini olumlu kılmak ya da desteklemek ihtiyacıdır. Bu nedenle sosyal kimlik kuramının benlik değeri hipotezinin uygun bir biçimde test edilebilmesi için bireysel benlik değeri ölçümleri değil, sosyal benlik değeri ölçümleri kullanılmalıdır. Özetle, Rubin ve Hewstone (1998) benlik değeri hipotezini sınamak üzere yürütülen araştırmalarda kuramsal olarak iç-grupla ilgili özel, sosyal ve durumluk benlik değeri ölçümlerinin alınması gerektiğini öne sürmekte, ancak pratikte bu gerekliliğe fazla uygun davranılmadığını belirtmektedir. Bu araştırmacılara göre söz konusu kuramsal gerekliliğe fazla uyulmaması kısmen uygun ölçüm araçlarının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Kullanımda olan benlik değeri ölçeklerinden çok büyük bir bölümü genel kişisel sürekli benlik değerini ölçmekte, az sayıda ölçek ise bireylerin kişisel kimliklerinin özel yönlerine ilişkin sürekli benlik değerlerini ya da durumluk genel kişisel benlik değerlerini ölçmeyi hedeflemektedir. Rubin ve Hewstone'a (1998) göre, sosyal benlik değerini ölçme amaçlayan tek ölçüm aracı Luhtanen ve Crocker (1992) tarafından geliştirilen Kolektif Benlik Değeri Ölçeği'dir. Genel, sosyal ve sürekli benlik değerini ölçen bu ölçek, eleştiriye açık bazı yönleri bulunmakla birlikte, sosyal kimlik kuramının benlik değeri hipotezinin öngördüğü benlik değerine en yakın ölçümlerin alınmasına olanak tanımaktadır. Benlik değeri hipotezi konusunda son yıllarda yapılan araştırmalar incelendiğinde bağımsız ya da bağımlı değişken olarak daha çok sosyal benlik değeri üzerinde durulduğu (örn. Houston ve Andreopoulou, 2003; Hunter, 2001; Hunter ve ark., 2005; Scheepers, Spears, Manstead ve Doosje, 2009) ancak bazı araştırmalarda sosyal benlik değerinin yanı sıra kişisel benlik değeri ölçümlerinin de kullanıldığı görülmektedir (Verkuyten, 2007). Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar genellikle benlik değeri hipotezini desteklemekle birlikte, gruplar arası ayrımcılığın daha çok sosyal benlik değeri ile ilişkili olduğu görüşünü tutarlı bir biçimde desteklediğini söylemek güçtür. Hatta, bazı araştırmacılara göre benlik değeri hipotezine yönelik en destekleyici bulgular bağımlı ya da bağımsız değişken olarak kişisel benlik değerini kullanan araştırmalardan elde edilmiştir (Brown, 2000). Benlik değeri hipotezini test etmek üzere yürütülen araştırmalardan elde edilen bulgular arasındaki tutarsızlığa, alınan benlik değeri ölçümlerinin uygun olmamasının yanı sıra, iki olgunun daha katkıda bulunabileceği öne sürülmüştür. Bunlar araştırmaların önemli bir bölümünde katılımcıların benlik değerlerine yönelik bir tehdit manipülasyonunun yapılmaması ve dikkatlerin gerçek gruplardan çok minimal gruplar üzerine odaklanmasıdır (Aberson ve ark., 2000; Crocker ve Luhtanen, 1990; Long & Spears, 1997; Rubin & Hewstone, 1998; Smurda ve ark., 2006). Smurda ve arkadaşlarına (2006) göre, eğer gruplar arası ayrımcılık gerçekten bir tehdidin benlik değerinde yol açtığı hasarın onarılmasına yönelik bir strateji ise, benlik değerine yönelik bir tehdidin bulunmadığı durumlarda gruplar arası ayrımcılığın gözlenmemesi beklenir. Bu nedenle, benlik değeri hipotezinin uygun bir biçimde test edilebilmesi için katılımcıların benlik değerlerinin tehdit edildiği koşulların yaratılması gerekmektedir. Smurda ve arkadaşlarının bu görüşleri başka araştırmacılar tarafında da dile getirilmiş (örn., Hogg ve Abrams, 1990; Turner, 1999) ve bazı araştırma bulgularıyla da desteklenmiştir (örn., Branscombe ve Wann, 1994; Lemyre, ve Smith, 1985). Bununla birlikte, benlik değerine yönelik bir tehdidin bulunduğu koşullarda gruplar arası

ayırımcılığın gözlenmediği (örn., Jetten, Spears ve Manstead, 1997 1. deney), bulunmadığı koşullarda ise gözleendiği yolunda bulgular elde edilen araştırmaların var olması (örn., Oakes ve Turner, 1980) ayırımcılığın ancak benlik değerine yönelik bir tehdidin bulunduğu durumlarda gözlenebileceği görüşünü tartışmaya açık hale getirmektedir. Crocker ve Luhtanen (1990) iç-grup yanlılığında sosyal ve kişisel benlik değerinin rolünü minimal grup deseni kullanarak inceledikleri bir araştırmada katılımcıların iç- grup yanlılığı sergilediklerini, ancak bu yanlılığın derecesinin sosyal ya da kişisel benlik değerinin düzeyi ile herhangi bir ilişkisinin olmadığını gösteren bulgular elde etmişlerdir. Bu bulgudan hareketle araştırmacılar, sosyal kimlik kuramının varsayımının aksine, minimal grup durumlarında gösterilen yanlılığın benlik değeri ile ilişkili olmayabileceği sonucuna varmışlardır. Bu araştırmacılara göre, kura ya da keyfi ölçütlere göre oluşturulan minimal gruplarda grup üyeliğinin bireylerin benlik değerlerini destekleme ihtiyaçlarını harekete geçirme olasılığı oldukça düşüktür. İçgrup yanlılığı büyük bir olasılıkla ancak birey için bir anlam ifade eden gerçek gruplarda benlik değeri ile ilgili olacaktır. Benlik değeri ile gruplar arası ayırımcılık arasındaki ilişkilerin benlik değeri hipotezi çerçevesinde gerçek gruplarda incelendiği araştırmalar gözden geçirildiğinde Crocker ve Luhtanen'in (1990) görüşlerinin tutarlı bir biçimde desteklenmediği görülmektedir. Örneğin, Houston ve Andreopoulou (2003) tarafından yürütülen bir araştırmada gruplar arası değerlendirmelerin yapılmasından önce ve sonra katılımcılardan kolektif benlik değeri ölçümü alınmıştır. Hipotezin ikinci önermesinin aksine ön-test benlik değeri ile iç- grup yanlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak birinci önermeyle tutarlı olarak iç-grup yanlılığıyla benlik değerindeki değişim arasında olumlu bir ilişki olduğu görülmüştür. Benlik değeri ile gruplar arası ayırımcılık arasındaki ilişkilerin gerçek gruplarda daha iyi görülebileceği görüşüyle tutarlı ve tutarsız bulgular başka araştırmacılar tarafından da rapor edilmiştir (Branscombe ve Wann, 1994; Verkuyten 1997, 2007).

2.10.Sosyal Kimliğin Oluşmasında Rol Oynayan Etkenler

Gerek ferdî gerekse toplumsal düşünce sistemi olarak kimlik, sosyo-kültürel çevre tarafından yaratılmaktadır. Benliğin gelişmesi süreci, sosyal hayata paralel olarak, ferdin tüm hayatı boyunca devam etmektedir. Bu açıdan değerlendirince, benliğin esasında, sosyal faktörlerin sürekli işlendiği ve neticede davranış biçimlerinin oluşturulduğu bir alan olduğu söylenebilir. Benliğin algılanması müşahede ve yansıma yoluyla olmaktadır. Kişi kendini diğer insanların gözleriyle görüp, benliğini onların kendisine olan tepki, tutum ve davranışlarından çıkardığı sonuçla algılar ve bunlar, kendini - algılama (self - perceptions) yoluyla fert tarafından yorumlanarak belli bir kimlik yaratılır. Böylece rol veya kimliği "kişinin bir sosyal durumda veya sosyal rolde obje olarak benliğe yüklediği [şuurlu] anlamlar olarak görebiliriz"(Birkök,1994).

Bu noktada bir problem ortaya çıkmaktadır. Acaba fert, toplumun ona karşı olan düşünce ve davranışlarını olduğu gibi alarak benliğini oluşturmada mıdır, yoksa belli bir düşünce ve yorum süzgecinden geçirmekte midir? İlk olarak, mutlaka belli bir yargılama sürecinin var olduğu ileri sürülebilir. Ancak, fertteki bu değerlendirme süreci de zaten toplum tarafından daha önceden terkip edilmiş olan öğeler kullanılarak işletilmektedir. Ferdin, toplumda belirlenmiş olan sosyal normların, ve dolayısıyla benliğinin dışında, objektif (benliğinde mevcut olmayan unsurlarla) bir değerlendirme yapması beklenemez. Bu durumda, ferdin kendi varlığını anlamlandırmasının, ona bir isim veya kimlik vermesinin toplumsal normlara bağlı olduğunu söyleyebiliriz (Birkök, 1994)

Kimliğin nasıl oluştuğu konusunda Öznelci ve Nesnelci olmak üzere iki yaklaşım vardır. Öznelci yaklaşıma göre, kimlik tutarlı ve yaşam boyunca az çok aynı kalan gerçek bir bendir (özdür). Bu yaklaşım özellikle organizmanın içyapısına önem vererek, onun dış çevresini ve değişimini göz ardı etmesi, kimliğin oluşumunda doğru bir yaklaşım olmadığı için eleştirilmiştir. Nesnelci yaklaşıma göre kimlik; organizmanın iç dinamikleri yanında bütün bir dış çevresiyle birlikte karşılıklı etkileşimler ve iletişim sonucu oluşmuş olan bir bütünlük, bir tutarlılık ve sürekliliktir (Aşkın, 2007).

Nesnelci yaklaşımın en önemlileri Psikodinamik ve Sosyolojik kuramlardır. Her iki kuramda kimliğin oluşumunu felsefe ile iç içe değerlendirerek ortaya koymuşlardır. Sosyolojik kuramlara göre, insan her şeyden önce sosyal bir varlık olduğu için kimliğin ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde organizmanın iç dinamiklerinin yanında, sosyal yaşamın da belirleyici fonksiyonları vardır. Sosyolojik gelenekteki kuram Sembolik Etkileşimcilikle bağıntılı olarak pragmatik benlik üzerinde geliştirilmiştir. William James, G. Herbart Mead'e göre kimliğin belirleyicisi olan benlik iki aşamalı bir süreçtir. Mead'e göre "ben" olarak kişi kendisinden haberdardır (kendisinin farkındadır) ve kendisini öteki kimselerin tutumlarına göre etkiler. Böylece öznenin kendisini tanıması, sonra kendisinin öteki kişilerin tutumlarını öğrenmesi sonucu geliştirilmiş olan süreçler ağıdır (Aşkın, 2007).

Her toplum kendi kültürel ve sosyal değerleri doğrultusunda bir kimlik repertuarına sahiptir. Toplum, üyelerini bu nesnel kimliği kabullenmeleri doğrultusunda eğitir. Toplumun bireyleri geliştikçe bu nesnel kimliği öznelleştirerek içselleştirme yoluna giderler. Böylece sosyal (nesnel) kimliğin yanında öznel

bir kimlik de geliştirilmiş olur. Yalnız öznel kimlik, nesnel kimliğin var olduğu durumlarda mümkündür. Nesnel kimlik olmadan öznel kimliğin oluşturulması ve geliştirilmesi ve yaşaması imkânsız olarak görünmektedir. Bireysel ve sosyal faktörler kimliğin oluşumunda önemli rol oynamakla birlikte, bu oluşumda etkisi olan bir diğer faktör de "öteki"dir. Kişi, başkalarının aynasında kendisini fark eder. Bu yüzden öteki olmaksızın kimlik oluşması mümkün değildir. Bu durum birey ve toplum için oldukça işlevseldir. Kişiler ve toplum kendi kapasitelerini ve durumlarını başkalarını irdeleyerek anlarlar (Kaya, 2006).

Sosyal kimlik kuramına göre, sosyal kimliğin oluşmasında üç psikolojik süreç rol oynamaktadır. Bu süreçlerden ilki sosyal kategorizasyondur. Tajfel'a (1978) göre insanlar çevrelerindeki nesnelere belirli kategoriler içine yerleştirilerek algırlar. Algısal kategorileme olarak adlandırılan bu süreç sayesinde çevrede bulunan sonsuz sayıdaki uyarıcının belirli kategorilere dönüştürülerek etkili bir biçimde işlenmesi mümkün olur. Kategorizasyon sürecinin önemli sonuçlarından biri de aynı kategori içindeki uyarıcılar arasındaki benzerliklerin ve kategoriler arasındaki farklılıkların gerçekte olduklarından daha fazla olarak algılanmalarıdır. Tajfel (1978) aynı kategori içindeki uyarıcılar arasındaki benzerliğin ve farklı kategoriler içindeki uyarıcılar arasındaki farklılıkların olduğundan fazla algılanmasına "abartma ilkesi" (accentuation principle) adını verir. Tajfel'a (1978) göre kategorizasyon süreci sosyal uyarıcıların algılanmasında da söz konusudur. Sosyal kategorizasyon olarak adlandırılan bu süreç nedeniyle, insanlar kendilerine özgü özellikleri olan varlıklar olarak değil, belirli kategorilerin üyesi olarak algılanır; ve aynı kategori içinde yer alan bireyler arasındaki benzerlikler ve farklı kategorilerde yer alan bireyler arasındaki farklılıklar abartılır. Sosyal kimliğin oluşmasında rol oynayan ikinci psikolojik süreç sosyal özdeşimdir. Sosyal özdeşim bireyin sosyal kimliğini grup üyeliğiyle tanımlaması ve grup üyeliğini benliğinin bir parçası olarak görmesidir. İnsanların aynı anda birçok sosyal grubun üyesi olduğu dikkate alınrsa, bir bireyin özdeşim kurduğu grup sayısı kadar sosyal kimliğinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Sosyal özdeşimin temelinde kendini kategorileme süreci yatar. İnsanlar diğer sosyal uyarıcılar gibi kendilerini de belirli kategorilerin üyesi olarak algırlar. Turner ve arkadaşlarına (1987) göre insanlar kendilerini değişik durumlarda bir birey, bir grubun üyesi ya da bir insan (human being) olarak kategorileyebilirler. Birey düzeyinde kategorilemenin bireylerin benlik kavramlarının kişisel kimlik olarak adlandırılan parçasını, grup düzeyinde kategorileme ise sosyal kimlik olarak adlandırılan grup üyeliği üzerine temellendirilmiş parçasını oluşturur. Diğer yandan, kendini kategorileme, tüm algısal kategorileme süreçleri gibi bireyin üyesi olduğu grubun üyeleri arasındaki benzerlikleri ve dış gruptan farklılıklarını olduğundan daha abartılı olarak algılamasına yol açar (Reade, 2001).

Sosyal kimliğin oluşmasında rol oynayan üçüncü psikolojik süreç sosyal karşılaştırmadır. Sosyal kimlik kuramına göre insanlar olumlu bir benlik kavramına sahip olmak için güdülüdürler. Olumlu bir sosyal kimliğin geliştirilmesi ve devamlılığı bireyin üyesi olduğu grubu değişik karşılaştırma boyutlarında dış gruplardan "daha iyi" olarak değerlendirilmesine bağlıdır (Tajfel ve Turner, 1979). Birey iç-grubunu ilgili karşılaştırma boyutlarında dış gruplardan "daha iyi" olarak değerlendirdiği ölçüde olumlu bir benlik değerine sahip olacaktır. Bu nedenle, gruplar arasındaki sosyal karşılaştırma işlemi, grup içi ve bireyler arası bağlamda yapılan karşılaştırmadan oldukça farklıdır.

Gruplar arası sosyal karşılaştırmalar farklılıkların ve benzerliklerin ortaya konması amacıyla yapılmamaktadır (Hogg ve Abrams, 1988; Hogg ve ark., 2004). İç-grup ve ilgili dış gruplar arasında yapılan karşılaştırmalar iç-grubu kayırmacı (ingroup favouritism) bir biçimde yapılır. İç-grup kayırmacılığı; davranışta, tutumlarda, tercihlerde ya da algıda dış-gruba göre iç-grubun lehine olan bir eğilimi işaret eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır. İç grup yanlılığı kavramı ise, kayırmacılığın adaletsiz ve haksız örnekleri olarak tanımlanabilir ve bir kişinin kendi grubuna yönelik olumlu ayırt edicilik için çaba göstermesine işaret eder. İç-grup yanlılığının yol açtığı gruplar arası ayrımcılık ilişkilerin tek bir boyutuyla sınırlı değildir. Bu yanlılığın yol açtığı ayrımcılık sosyometrik tercihlerden grupların performans ve ürünlerini daha olumlu değerlendirmesine kadar uzanan birçok alanda görülür. Diğer yandan, sosyal kimlik kuramına göre, her bireyin kendi grubunu "daha iyi" olarak değerlendirmek için güdülü olması gruplar arası rekabeti kaçınılmaz hale getirmektedir (Turner, Brown ve Tajfel, 1979)

İnsanlar doğdukları andan itibaren içinde yaşadıkları toplumun özelliklerini benimsemeye başlarlar. Yani milli, dini, siyasi ve ekonomik değer yargılarını kendi kimliklerinin bir parçası haline dönüştürürler. Aynı zamanda, birey birden çok grubun özelliklerini bünyesinde barındırabilir. Örneğin, bir birey hem Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı, hem kadın, hem de bir çalışan kadın kategorisinde olabilir.

İnsanların iç gruplarında yer alan kişilerin olumlu davranışlarını ve dış gruptaki kişilerin olumsuz davranışlarını, o kişilerin içsel özellikleriyle açıkladıklarını, iç gruplarındaki kişilerin olumsuz ve dış gruptaki kişilerin olumlu davranışlarını ise dışsal faktörlerle açıkladıkları da bulunmuştur. Örneğin:

Takımımızın Avrupa kupalarındaki başarısızlığını fikstürün yapısıyla, rakip bir takımın başarısızlığını ise kötü oynamış olmalarıyla açıklama girişimimiz (Kağıtçıbaşı, 2002).

2.11.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Grup içi yanlılık gruplararası saldırganlık ve ilişkileri belirleyici üzerine yapılan bir araştırmada, 156 İsraili yetişkin kendi dini grubuna yönelik yanlılıklarını belirtmiş ve ultraorthodox Yahudi dışı gruba olumsuz grup algılamaları bildirmişlerdir. (Struch, Schawartz, Shalom,1989).

Singapur daki Yazarlar grup içi önyargı hipotez testlerinde anomalileri inceledi ve iç grup algının olumlu bir sosyal kimliklerini muhafaza etmek için sürdürdüklerini belirtmişlerdir (Singh, 2014).

3.YÖNTEM VE MATERYAL

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, kullanılan veri toplama araçları ve toplanan verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, Özel Mehmet Oyal Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi'nde çocuğu eğitim gören kadınların, kişi algısı ölçeğinde elde ettikleri puanlarda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını koymayı amaçlayan betimsel bir araştırmadır belirlemektir. Araştırmanın bağımlı değişkeni kadınların sosyal grup içi algı düzeyidir. Bağımsız değişken ise cinsiyettir. Araştırma Tarama yolu ile bulunan ilişkiler gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz; ancak, o yönde bazı ipuçları vererek, bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesinde yararlı sonuçlar verebilir. Değişkenler arasındaki ilişki, karşılıklı bağımlılık ya da kısmi bağımlılık şeklinde olabileceği gibi, her ikisini de etkileyen bir üçüncü değişkenden dolayı da olabilir. Gerçek nedensel ilişki, ancak deneme modelleri ile aranabilir (Karasar, 1998). Araştırmada kadınları, diğer kadınları algılamak daha olumlu bir bakış açısına sahip oldukları; fakat erkekleri algılamak ise daha olumsuz bir değerlendirme yaptıkları varsayımını sınamak hedeflenmektedir.

3.2.Yöntem

Araştırma Özel Mehmet Oyal Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi'nde farklı modüllerde çocuğu eğitim gören 40 katılımcıyla seçkisiz yöntem kullanılarak yürütülmüştür. Kullanılan Kişi algı ölçeği demografik özelliklerde (Yaş, medeni durum, eğitim durumu, sosyo-ekonomik durum) eklenerek araştırmanın sonucunu etkileyebilecek kontrol değişkenleri kontrol altında tutulmuştur ve İstanbul Mehmet Oyal Rehabilitasyon Merkezinde çocuğu öğrenim görmekte olan kadın velilere uygulanmıştır. Katılımcılarda gönüllülük esas alınmış ve araştırmanın konusu ve amacı hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcılara okulda yedi metrekairelik, sessiz ve yeterince aydınlatılmış bir sınıfta bir araştırmacı kontrolünde ölçek uygulanmıştır. Katılımcılardan beş tanesinin ölçeği yeterince anlayamaması ve yanlış doldurmaları sonucunda beş ölçeğin sonucu iptal edilmiştir. Uygulama yaklaşık otuz dakika sürmüştür. Veri analizleri SPSS 22.0 programıyla yapılmıştır.

3.3.Katılımcılar

Katılımcıların yaşları 30 ile 45 yaşları arasında değişmektedir. katılımcıların yaş ranjı 30-45 ve yaş ortalaması 33.5 dir. Katılımcılar düşük sosyo-ekonomik düzeydedir. Örneklemin tamamı ilköğretim mezunu ve evli bayanlardan oluşmaktadır. Sınıf ortamında ve nezaret altında uygulanan anketlerde, alınan puanların normallik sayılısını ihlal etmesi ve ölçekleri eksik olduğu gibi nedenlerle 5 katılımcı araştırmadan çıkarılmış veri değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Araştırmanın örneklemini oluşturacak kadınlar için "gönüllülük" esas alınmış, çalışma hakkında ayrıntılı bilgi verilerek ve tüm etik kurallara uyulmuştur. Araştırma kapsamında kuruma gelen bütün kadınlar dâhil edilmiştir. Herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Araştırmaya tüm kadınlar katılmak istediklerini belirtmişlerdir.

3.4.Materyaller

Kişi Algısı Ölçeği: Bu ölçek daha önce Almanya'dan dönenlere ilişkin algıyı ölçmek üzere Zehra Dökmen tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinali yedi basamaklı ölçeklenmiş, karşıt uçlu 36 sıfat çiftinden oluşmaktadır. Ölçeğin iki yarım güvenilirlik katsayısı .92 (N= 306), test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .75' tir (N= 30). Ölçek puanıyla Almanya'dan dönenlere ilişkin görüşlerin sorulduğu bir ankete ilişkin verilen cevaplar arasındaki ilişki ($r = .52$, $p.01$) ölçeğin bir geçerlik kanıtı olarak kabul edilmiştir. Ölçeğin bu araştırmada uygulanan şeklinde ise karşıt uçlu 34 sıfat çifti 1-7 arasında puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Puan aralığı 34-238' dir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması o cinsiyete ilişkin olumlu bir algıya sahip olduğunu göstermektedir. Geçerlik iki yolla belirlenmiştir Polislere, Türk öğrencilere ve Kayserililere ilişkin algının kendi grubuna (iç-grup) ve diğer gruba (dış-grup) ilişkin algı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur Ayrıca siyasetçilere ve öğretim üyelerine ilişkin algı puanı ile genel tutum puanı

("genel tutumunuza göre 100 üzerinden kaç puan verirsiniz" sorusuna verilen cevap) arasında anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar ölçeğin geçerliği için kanıt olarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için, alfa iç tutarlılık katsayılarına bakılmıştır ve yüksek güvenilirlik katsayıları elde edilmiştir (Dökmen 1997).

Maddelere verilen yargısal tepkiler "hiç katılmıyorum" (-3), "orta düzeyde katılmıyorum" (-2), "biraz katılmıyorum" (-1), "tarafsızım" (0), "biraz katılıyorum" (+1) "orta düzeyde katılıyorum" (+2), "orta düzeyde katılıyorum" (+2) ve "tamamen katılıyorum" (+3) şeklinde sıralanan likert tipi 7'li bir dereceleme göre puanlanmaktadır. Ölçekten yüksek puan almak yüklem karmaşıklığı düzeyinin yüksek olduğunu ifade eder (Buluş, 2001).

3.5. Prosedür

Bu çalışmada kullanılan "Kişi Algı Ölçeği" 2014-2015 eğitim- öğretim yılı Özel Mehmet Oyal Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi'nde ders programı incelenmiş ve uygun saatleri belirlenmiştir. Belirlenen saatlerde kadınlara ölçek hakkında bilgi verilmiş, uygulama süresi belirtilmiş ve uygulama için izin istenmiştir. Kadınlara, uygulanmadan önce ölçek hakkında bilgi verilmiş, kadınların cevaplamalarını içten ve samimi bir şekilde yapmaları ve verdikleri cevapların gizliliği üzerine vurgu yapılmıştır. Ölçek sadece katılmaya gönüllü olan kadınlara uygulanmıştır.

3.6. Verilerin İstatistiksel Analizi

Kişi Algı Ölçeği ile toplanan verilerin analizinde SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Science) istatistik paket programı kullanılmıştır. Ölçek ve kişisel bilgilerle ilgili verilerin çözümlenmesinde parametrik olmayan veriler için Ki-kare, parametrik veriler için de t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) teknikleri kullanılmıştır. Araştırma verileri, bağımlı değişken olan ve "Kişi Algı Ölçeği" ile elde edilen sosyal grup içi yanlılık düzeyinin, bağımsız değişkenlere bağlı olarak değişimini ortaya çıkaracak bir desen içinde ele alınmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Bulgular

Bu bölümde Kişi Algı Ölçeği (KAÖ) ile elde edilen puanların kadınlara, hemcinslerine ve erkeklere ilişkin algılarında cinsiyete bağlı grup içi yanlılık olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla yapılan kişi algısı ölçeği sonuçları Bağımlı Örneklem T testi ile değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Tablo 1' deki sonuca ulaşılmıştır.

Tablo 1: Cinsiyet Gruplarını Olumlu ya da Olumsuz Algılama Sonuçlarına İlişkin Örneklem T testi

Katılımcılar	N	Ort	S.S	t	Df
Kadınlar	31	203.22	29.80	-4.45	30
Erkekler	31	163.45	47.47		

p<.01

Tablo 1'de görüldüğü gibi kadınlara ilişkin aritmetik ortalama ile erkeklere ilişkin aritmetik ortalama arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Böylece kadınların kendi cinsindekilere ilişkin daha olumlu bir algıya sahip oldukları saptanmıştır.

Kişi Algısı Ölçeğinin sosyal ahlak, olumlu sosyal ilişki, olumsuz sosyal ilişki ve temizlik alt ölçekleri de bulunmaktadır. Ölçek sonuçları bu alt ölçekler açısından da incelenmiştir. Sosyal ahlak alt ölçeğinin sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Sosyal Ahlak Alt Ölçeğine Göre T testi Sonucu

Katılımcılar	N	Ort	S.S	t	Df
Kadınlar	31	98.87	11.74	3.531	30
Erkekler	31	81.90	25.00		

p<.01

Sosyal ahlak alt ölçeği sonuçlarına göre cinsiyete ilişkin algı da anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Kadınların kendi cinsiyetindekileri sosyal ahlak yönünden daha olumlu algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Olumlu sosyal ilişki alt ölçeğine ilişkin sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Olumlu Sosyal İlişki Alt Ölçeğine İlişkin T test Sonucu

Katılımcılar	N	Ort	S.S	t	Df
Kadınlar	31	49.76	5.64	3.531	30
Erkekler	31	40.85	14.33		

p<.01

Olumlu sosyal ilişki alt ölçeği sonuçlarına göre kadınların cinsiyete ilişkin algılarında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu açıdan kadınların, erkekleri kadınlara göre olumsuz bir şekilde değerlendirdikleri saptanmıştır.

Olumsuz sosyal ilişki alt ölçeğine göre sonuçlar Tablo 4'te bulunmaktadır.

Tablo 4: Olumsuz Sosyal İlişki Alt Ölçeğine İlişkin T test Sonucu

Katılımcılar	N	Ort	S.S	t	Df
Kadınlar	31	34.45	13.79	3.128	32
Erkekler	31	26.69	8.86		

p<.01

Olumsuz sosyal ilişki alt ölçeği sonucunda kadınlarla erkekler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Kadınların, erkekleri hemcinslerine göre daha olumsuz algıladıkları belirlenmiştir.

Temizlik alt ölçeğine ilişkin sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir

Tablo 2: Sosyal Ahlak Alt Ölçeğine Göre T testi Sonucu

Katılımcılar	N	Ort	S.S	t	Df
Kadınlar	34	16.44	4.26	4.203	33
Erkekler	34	13.14	4.05		

p<.01

Temizlik alt ölçeğine göre kadınlarla erkeklerin ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre kadınlar, erkekleri kadınlara göre olumsuz değerlendirmişlerdir. Kadınların kişi algısı ölçeği sonuçlarına göre erkekleri kendi cinsiyetlerine kıyasla olumsuz değerlendirdikleri tespit edilmiş ve burada cinsiyete dayalı bir grup içi yanlılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.TARTIŞMA

Bulgular, William Sumer in 1996 da söylediğini desteklemektedir. İnsanlar doğası gereği gruplar halinde yaşar. Ancak insanlar, aynı zamanda kendi grubunu diğer grup üzerinde doğuştan gelen bir koruma eğilimi vardır. Tajfel'in sosyal kimlik kuramı (1978), grup ve gruplar arası davranışları, bireysel ve kişilerarası psikolojik süreçlerle açıklamaya çalışan Kuzey Amerika sosyal psikolojisine tepki olarak, daha "sosyal" bir sosyal psikoloji yapma gereğinden ortaya çıkmış bir gruplararası ilişkiler kuramıdır. Sosyal kimlik, Tajfel tarafından "bireyin, ilgili grubun üyeliğine duygusal bir önem ve değer atfının eşlik ettiği, belirli sosyal gruplara ait olma bilgisi olarak tanımlanmıştır. Diğer araştırmalarda bulunan (Dökmen 1998, Graves ve Povvelli 1996, Lindeman 1997, Lindeman ve Sundvik 1995, Jackson ve ark 1997, Martın 1993, Yee ve Brovvn 1994), cinsiyete bağlı iç-grup yanlılığı ve özellikle kadınların iç-grup yanlılığı daha çok yapıyor olmaları bu araştırmada da belirlenmiştir

Bu araştırma da, çocuğu öğrenim gören 30-45 yaş arası, evli, ilköğretim mezunu ve düşük sosyoekonomik düzeydeki kadınların, kişi algısı ölçeğinde elde ettikleri puanlarda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedirler.

Yani araştırmada kadınları, diğer kadınları algılamakta daha olumlu bir bakış açısına sahip oldukları; fakat erkekleri algılamakta ise daha olumsuz bir değerlendirme yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Sherif (1936)'da yayımladığı *Psychology of Social Norms*'ta (Toplumsal Normların Psikolojisi) kişinin üyesi bulunduğu gruplardan nasıl etkilendiğini inceleyerek toplumsal kuralların gruba göre belirlendiğini, gruplar değiştiğinde kuralların da değişeceğini deneylerle ortaya koydu. Öte yandan gruplar arası çatışmanın toplumsal işbirliğini etkin biçimde engellediğini, tek bir grubun olanaklarının yetersiz kalacağı amaçlara ulaşmakta grup çatışmalarının azaltılabileceğini gösterdi (Aslitürk, 2003). Kadınlar erkekleri çatışmaya girdiklerinde olumsuz değerlendirmeleri ve daha fazla etkilenmektedirler. Olumlu sosyal ilişki alt ölçeği sonuçlarına göre kadınların cinsiyete ilişkin algılarında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu açıdan kadınların, erkekleri kadınlara göre olumsuz bir şekilde değerlendirdikleri saptanmıştır.

Sherif'e (1936) göre, grupların olağandışı amaçlara yönelik çalışmaları bir süreç niteliği kazandığında, bir süre sonra olumlu bir "birikim" ortaya çıkabiliyordu. Kadınlara ilişkin aritmetik ortalama ile erkeklere ilişkin aritmetik ortalama arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Böylece kadınların kendi cinsindekilere ilişkin daha olumlu bir algıya sahip oldukları saptanmıştır. Rudman'ın (2004) yaptığı dört araştırmada, kadınların otomatik olarak grup içi yanlılığın erkeklerden daha güçlü olduğunu bulmuştur.

Gruplar arası düzeyde ise, grupların birbirlerinin aleyhine ulaşabilecekleri hedefler, gerçekçi grup çatışması, kendi grubunu kayırma, karşıt grubu kötüleme, düşmanlık vb. 'ne yol açacaktır. Sosyal ahlak alt ölçeği sonuçlarına göre cinsiyete ilişkin algı da anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Eğer iki grubun ortaklaşa çabasıyla ulaşabilecekleri hedefi olursa, gruplar arası ilişkide çatışma azalacak ve uyum teşvik edilmiş olacaktır.

Sosyal kimlik yaklaşımını benimseyen birçok araştırmacıya göre, grupla özdeşim bireyin benliğini grup üyeliği ile tanımlaması ve grubun başarısı ve başarısızlıklarını kişisel düzeyde yaşaması anlamına gelmektedir (Ashforth ve Mael, 1989). Eğer, sosyal kimlik kuramında öngörüldüğü gibi, gruplar arası ayrımcılığın temelinde olumlu bir benlik değerine sahip olma ihtiyacının yattığı kabul edilirse, gruplar arası ayrımcılığın özdeşim ile yüksek düzeyde ilişkili olması beklenir. Buna rağmen, bu araştırmadan elde edilen bulgular değişik benlik boyutları arasında ayrımcılıkla en düşük düzeyde ilişkili olan benlik türünün kimlik değeri, yani grupla kurulan özdeşim düzeyi olduğuna işaret etmiştir.

Ayrımcılık düzeyi yüksek olan katılımcıların kişisel benlik değerlerinin daha yüksek olduğunu, yani gruplarını daha değerli ve daha iyi olarak değerlendirdiklerini gösteren bulguları sosyal kimlik kuramı çerçevesinde açıklamak mümkündür. Sosyal kimlik kuramı bir kategorinin belirgin hale gelmesinin bu kategorinin bireyin sosyal kimliğinin bir parçası haline gelmesine yol açacağını öngörmektedir. Bir kategorinin belirgin hale geldiği durumlarda birey sosyal kimliğini bu kategori ile tanımlayacak ve bu kategoriye ilgili karşılaştırma boyutlarında dış gruplardan "daha iyi" olarak değerlendirdiği ölçüde olumlu bir benlik değerine sahip olacaktır. Gruplar arası ayrımcılığın temelinde de bireylerin iç gruplarının dış gruplardan daha iyi olarak değerlendirme ve böylelikle benlik değerlerini yükseltme çabaları yatmaktadır (Tajfel ve Turner, 1979). Bir başka anlatımla, iç grup lehine yapılan ayrımcılık bireyin benlik değerinin yükselmesine yol açmaktadır. Oakes ve arkadaşlarına (1994) göre bir kategorinin diğer kategorilerle çatışma ya da rekabet halinde olması gibi durumlar bu kategorinin sosyal kimliğinin tanımlanması açısından uygunluğu arttırarak bireyin sosyal kimliğini grup üyeliği ile tanımlama olasılığını yükseltmektedir. Bu araştırmada Hacettepelilik kategorisi, uygun bir dış grup ile karşılaştırılarak bir rekabet durumu yaratılmış ve ardından katılımcılara gruplar arası ayrımcılık sergileme olanağı verilmiştir. Dolayısıyla, sosyal kimlik kuramının öngörüsü doğrultusunda daha fazla ayrımcılık sergileyen katılımcıların durumluk kişisel benlik değerlerinde daha fazla yükselme olmuştur. Ayrımcılık düzeyi yüksek olan katılımcıların genel benlik değerlerinin ayrımcılık düzeyi düşük olan katılımcılardan daha yüksek olduğunu gösteren bulguları da sosyal kimlik kuramı çerçevesinde açıklamak mümkün gibi görünmektedir. Genel benlik değeri alt ölçeğinden alınan puanlar katılımcıların üyesi oldukları grubu diğer insanların ne ölçüde değerli gördüklerine ilişkin algılarına işaret etmektedir. Bir bireyin olumlu bir sosyal kimlik oluşturması için sadece kendisinin iç grubu daha iyi değerlendirmesi yeterli değildir. Olumlu bir sosyal kimliğin oluşturulabilmesi aynı zamanda diğer insanların da iç grubu olumlu olarak değerlendirdiğine inanılmasını gerektirmektedir. Diğer insanların iç grubu daha iyi olarak değerlendirdiklerine inandığı ölçüde bireyin benlik değeri de güçlenecektir. Dolayısıyla, bireyin iç grup lehine yaptığı ayrımcılığın sadece kendinin değil, diğer insanların da iç grubu olumlu olarak değerlendirdiklerine 44 olan inancı destekleyerek benlik değerinin beslenmesine katkıda bulunacağını söylemek mümkündür.

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadınların kendi cinsiyetindekileri sosyal ahlak yönünden daha olumlu algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Olumlu sosyal ilişki alt ölçeği sonuçlarına göre kadınların cinsiyete ilişkin algılarında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu açıdan kadınların, erkekleri kadınlara göre olumsuz bir şekilde değerlendirdikleri saptanmıştır. Bu durumun nedenleri arasında kadınların toplum tarafından ayrımcılığa uğramasının sonucudur. Carnaghan ve Bahry (1990) kadınların kendilerine ilişkin algıların davranışlarını etkileyeceğini vurgulamıştır. Sayıca dünyanın yarısını oluşturmalarında kendilerine yüklenen bazı olumsuz yargılar sonucunda, kadınlar, politik, ekonomik ve sosyal güç açısından erkeklere göre ayrımcılığa uğrayan cinsiyet olmaktadır. Birey farklılıkları doğuştan gelen özelliklerle çevreyi algılamaktadır. Toplumdan gelen uyaranlara göre geliştirir.

Diğer taraftan kadınların erkekleri kadınlara göre olumsuz bir şekilde değerlendirmelerinin nedeni kültürdür. Çocuk kültürün kadınlık-erkeklik kavramlarına göre kendi tanımlarını analiz eder ve örgütler. Bilişsel ve toplumsal cinsiyet şema kuramına göre, çocuk cinsiyet farklılığın çevreden gelen mevcut cinsiyet semalarına, kodlarına ve normlarına göre değerlendirir ve gruplar. Çocuk bu kodlara göre çevreyi algılar ve yorumlar. Örneğin, erkekler güçlüdür, bu nedenle fiziksel güç erkek çocuklar için tanımlanırken, güzellik kız çocuklar için tanımlanır. Bu nedenle fiziksel çekicilik kız çocukları için kodlanır. Bu kodlara ve şemalara uyum olarak çocuk kendi davranışlarını oluşturur. Çocuklar bu süreç doğrultusunda kültürün etkisiyle erkeklik ve kadınlık tanımlarına göre davranışlarını güdüler. Böylece çocuk kendi cinsiyetine göre uygun

olanları öğrenerek benlik kavramını geliştirir. Kültürün sözsüz eksisi nedeniyle, çocuklar kutuplaştırılmış bir çevrede yetişirler. Çevre çocukların benlik kavramında kadınlık erkeklik farklılığını sinsice işleyerek cinsiyet yanlılığını oluşturur (Güldü & Ersoy Kart, 2009).

Bir başka neden ise, kadın ve erkek arasındaki biyolojik özelliklerdir. Biyologlara göre, farkın nedeni kadın ve erkeğin biyolojik özelliklere göre üstlendikleri rollerdir. Üreme becerisinin sonucu olarak erkekler dış işlerle sorumluyken kadınlar evle ilgili işlerden sorumludurlar. Rol dağılımındaki bu farklılıklar kadın ve erkek tutumlarını değiştirmektedir. Rollerdeki benzerlikler kadınların kendi iç grup yanlılığını oluşturmaktadır. Bu durum kadınların kendi hem cinslerine göre daha olumlu tutum sergilemelerine neden olmaktadır (Chaffins, 1995). Diğer taraftan bu farklılık sadece biyolojik değil aynı zamanda psikolojik farklılıklardan da oluşmaktadır. Ayrıca bu farklılıklar değişmemektedir. Çünkü kadınlar tarih boyunca evrimsel olarak farklı uyum sorunlarıyla karşılaşmışlardır. Burada önemli olan ayrıca bireyin kişisel seçimleri, diğer kişilerin davranışları ve bağlama göre belirlenmesidir (Güldü & Ersoy Kart, 2009).

Bir grup kendi grubunu diğer gruba göre daha baskın olarak değerlendiriyorsa ve üye olunan statüsü yüksekse kendi grubunu daha olumlu değerlendirir. Sosyal Baskınlık Yönelimi, ait olunan grubun diğer gruplara karşı daha baskın olması yönündeki genel bir arzu olduğunu vurgular. Sosyal Baskınlık Kuramına göre, üye olunan grubunun statüsü yüksekse kişinin sosyal baskınlık yönelimi de daha yüksek olacaktır (Sakallı-Uğurlu, 2003). Sonuç olarak kadınların kendi hem cinslerini olumlu değerlendirmelerinin nedeni erkeklere göre toplumda daha az söz sahibi haklarının olması ve toplumsal baskı sonucu nedeniyle kadınların diğer kadınları erkeklere oranla daha olumlu değerlendirmektedirler. Nitekim toplum ve kültürün etkisinin tezahürü olarak kadınların diğer gruba göre daha olumlu kendilerini değerlendirdikleri söylenebilir. Ancak toplumun her ne olursa olsun eşit haklar, sosyal, ekonomik ve diğer alanlarda kadın-erkek eşitliğini dengelediği durumlarda grupların birbirlerini yansız ve tarafsız olarak değerlendirebilecekleri unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Aberson, C. L., Healy, M. ve Romero, V. (2000). In-group bias and self-esteem. A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 157-173.
- Andersen, S.M., Saribay, S.A. ve Thorpe, J.S. (2008). Simple Kidness Can Go A Long Way: Relationships, Social Identity and Engagement. *Social Psychology*, 39 (1), 59-69.
- Aslitürk, E., Cherry, F. (2003, Fall).
- Ashforth, B. E. ve Mael, F. (1989). Social identity theory and the organization. *Academy of Management Review*, 14, 20-39.
- Aşkın, M. (2010). Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aşkın, M. (2007). Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler. (Atatürk Üniversitesi) Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, 213-220
- Aydın, S. (1999). *Kimlik Sorunu Ulusallık ve Türk Kimliği*. Öteki Matbaası, 2. Basım.
- Beit-Hallahmi, Menjamin (1989), *Psikoloji Din Sanat Kimlik*. Çev. Hasan Kayıklık. İngilizce basımı: London and Toronto: Associated University Press, Lewisburg Bucknell university Press.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. Ankara: Aşına Yayınları.
- Birkök, M.C. (1994). *Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Brown, R. (2000). Social identity theory: Past achievements, current problems and future challenges. *European Journal of Social Psychology*, 30, 745-778.
- Buluş, M. (2000). *Öğretmen Adaylarında Yükleme Karmaşıklığı, Düşünme Stilleri ve Bilişsel Tutarlık Tercihinin Bazı Psikososyal Özellikler ve Akademik Başarı Çerçevesinde İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- Bostancı, Naci. (2003). Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik. *Türkiye Günlüğü*, Sayı:75, 5-33.
- Branscombe, N. R. ve Wann, D. L. (1994). Collective self-esteem consequences of outgroup derogation when a valued social identity is on trial. *European Journal of Social Psychology*, 24, 641-657.
- Brown, J. D., Collins, R. L. ve Schmidt, G. W. (1988). Self-esteem and direct versus indirect forms of self-enhancement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 445-453.
- Chaffins, S. (1995). The Glass Ceiling : Are Women Where They Should Be?. *Education*, 115/3: 380-388.
- Cherry, F. (1995). *Lost in translation*. In The 'stubborn particulars' of social psychology: Essays on the research process, pp (100-112), London: Routledge.
- Chin, M. G. ve McClintock, C. G. (1993). The effects of intergroup discrimination and social values on level of self-esteem in the minimal group paradigm. *European Journal of Social Psychology*, 23, 63-75.
- Connolly, W (1995). *Kimlik ve Farklılık*. Çev: Ferma Lekesizalın, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Crocker, J., Thompson, L. L., McGraw, K. M. ve Ingerman, C. (1987). Downward comparison, prejudice, and evaluations of others: Effects of self-esteem and threat. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 907-916.
- Çelik, Ö. (2008). *Ataerkil sistem bağlamında toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin benimsenmesi*. Yayınlanmamış Tez, Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Çitak, A. (2008). *Kadınların çalışmasına yönelik tutum: cinsiyet, cinsiyet rolü ve sosyo-ekonomik düzeye göre bir karşılaştırma*. Unpublished Master Thesis Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı.
- Doosje, B., Spears, R., ve Ellemers, N. (2002). The dynamic and determining role of ingroup identification: Responses to anticipated and actual changes in the intergroup status hierarchy. *British Journal of Social Psychology*, 41, 57-76.
- Kaya, Y. (2007). *Kimlikler Yeniden Dağıtılırken: Milli Kimlikler*. Kürenin Halleri, Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Lemyre, L. ve Smith, P. M. (1985). Intergroup discrimination and self-esteem in the Minimal group paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 660-670
- Maalouf, A. (2006). *Ölümcül Kimlikler*. Çev. Aysel Bora, İstanbul: YKY Yayınları.
- Meindl, J. R. ve Lerner, M. J. (1984). Exacerbation of extreme responses to an outgroup. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 71-84.
- Michael, A. (2000). *Social Identity Theory*. Stanford Junior University
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.

- Dökmen, Z.Y. (1997). Kısı Algısı Ölçeği'nin faktör yapısı, geçerliği ve güvenilirliği. *3P Psikoloji Psikiyatru Psikofarmakoloji Dergisi*, 5(3) 202-211.
- Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations*, 7, 117-140.
- Güldü, Ö., & Ersoy Kart, M. (1999). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Değerlendirme. *Amkara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 97-115.
- Hewstone, M., Islam, M. R. ve Judd, C. M. (1993). Models of crossed categorization and intergroup relations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(5), 779-793.
- Hogg, M.A., ve Abrams, D. (1998). Prospects for research in group processes and intergroup relations. *Group Processes and Intergroup Relations*, 1, 7-20.
- Hogg, M. A. ve Abrams D. (1990). *Social motivation, self-esteem and social identity*. D. Abrams ve M.A. Hogg (Ed.). *Social identity theory: Constructive and critical advances içinde* (s. 28-47). New York: Harvester Wheatsheaf.
- Hortaçsu, N. (1998). *Grup-İçi ve Gruplararası Süreçler*. Ankara: İmge Yayınevi (Aktaran: Demirtaş, 2003).
- Houston, D. M. ve Andreopoulou, A. (2003). Tests of both corollaries of social identity theory's self-esteem hypothesis in real group settings. *British Journal of Social Psychology*, 42, 357-370.
- Hunter, J. A. (2001). Self-esteem and in-group bias among members of a religious social category. *The Journal of Social Psychology*, 141(3), 401-411.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2002). *Yeni İnsan ve İnsanlar*, 10. Baskı, İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kessler, T. ve Mummendey, A. (2008). *Prejudice and intergroup relations*. M. Hewstone, W. Kılıçbay, M.Ali. (1995), Kimlik: Bir Tasnif Sorunu. *Türkiye Günlüğü*, sayı 33, Mart-Nisan, 142-145.
- Kösoğlu, Nevzat (1995), Kültür/Kimlik Üzerine, *Türkiye Günlüğü*, sayı 33, Mart-Nisan, 41 4 Lemyre, L. ve Smith, P. M. (1985). Intergroup discrimination and self-esteem in the Minimal group paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 660-670 7.
- Oakes, P. J. ve Turner, J. C. (1980). Social categorization and intergroup behaviour: Does minimal intergroup discrimination make social identity more positive?, *European Journal of Social Psychology*, 10, 295-301.
- Onat, H. (2009). *Küreselleşme Sürecinde Kimlik, Din, ve Türkiye'nin Bazı Gerçekleri*.
- Park, B. ve Rothbart, M. (1982). Perception of Out group Homogeneity and Levels of Social Categorization: Memory for the Subordinate Attributes of In-Group and Out-Group Members. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 1051-1068. (Aktaran: Kağıtçıbaşı, 2002).
- Peter, B. (2006). *Contemporary Social Psychology Theories*. Stanford Üniversitesi Press.
- Reade, C. (2001). Antecedents of organizational identification in multinational corporations: Fostering psychological attachment to the local subsidiary and the global organization. *International Journal of Human Resource Management*, 12, 1269-1291.
- Rubin, M. ve Hewstone, M. (1998). Social identity theory's self-esteem hypothesis: A review and some suggestions for clarification. *Personality and Social Psychology Review*, 2, 40-62..
- Sakallı-Uğurlu, N.(2003). 'Cinsiyetçilik :Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6/11-12.1-20.
- Saymer, B., Savaşan, B., Sözen, Köknel, Ö. (2007). Yükseköğretim gençliğinin benlik algısının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 253-265.
- Scheepers, D., Spears, R., Manstead, A. S. R. ve Doosje, B. (2009). The influence of discrimination and fairness on collective self-esteem. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35, 506-515.
- Stroebe ve K. Onas (Ed.). *Introduction to Social Psychology: A European Perspective*, (4. baskı) içinde (s. 290-314) Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd.
- Sidanius, J., Pratto, F. ve Mitchell, M. (1994). Ingroup identification, social dominance orientation, and differential intergroup social allocation. *The Journal of Social Psychology*, 134, 151-167.
- Struch, N., & Schwartz, S. H. (1989). Intergroup aggression: its predictors and distinctness from in-group bias. *Journal of personality and social psychology*, 56(3), 364.
- Singh, R. (2014). Low status groups show in-group favoritism to compensate for their low status and compete for higher status. *Group Processes Intergroup Relations*, September 1, 2014 17: 563-576
- Tajfel, H. (1971). Social categorization and intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, (Aktaran: Demirtaş, 2003)
- Turner, J.C. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5-34. (Aktaran: Demirtaş, 2003).
- Turner, J.C., Hogg, M.A., Oakes, P.J., Reicher, S.D., ve Wetherell, M.S. (1987). *Rediscovering the social group*. Oxford: Basil Blackwell.
- Turner, J.C., Brown, R.J. ve Tajfel, H. (1979). Social Comparison and group interest in ingroup favouritism. *European Journal of Social Psychology*, 9, 187-204.
- Turner, J. C. (1999). Some current issues in research and social identity and self categorization theories. N. Ellemers, R. Spears ve B. Doosje (Ed.), *Social identity*, (s. 6-34). Oxford: Blackwell.
- Sherif, M. (1936). *The psychology of social norms*. New York: Harper&Brothers.
- Smurda, J. D., Wittig, M. A. ve Gokalp, G. (2006). Effects of threat to a valued social identity on implicit self-esteem and discrimination. *Group Processes and Intergroup Relations*, 9, 181-197.
- Touraine, A. (2007). *Yeni Bir Paradigma*. Çev. Olcay Kunal, YKY Yayınları, İstanbul.
- Turner, J.C., Brown, R.J. ve Tajfel, H. (1979). Social Comparison and group interest in ingroup favouritism. *European Journal of Social Psychology*, 9, 187-204.
- Israel, J.(1979). From level of aspiration to dissonance (or, what the middle class worries about). A. R. Buss (Ed.). *Psychology in social context'*, içinde (pp. 239-257). New York: Irvington.
- Jost, J. T. ve Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, 13, 111-153.
- Verkuyten, M. (2007). Ethnic in-group favoritism among minority and majority groups: Testing the self-esteem hypothesis among preadolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, 37, 486-500.
- Verkuyten, M. (1997). Intergroup evaluation and self-esteem motivations: Selfenhancement and self-protection. *European Journal of Social Psychology*, 27, 115-119.